

18812

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

№ 14

№ 14

Պրոլետարներ ընդդէմ երկրներին, միացե՛ք!

Վ. ԿԵՐԺԵՆՑԻՎ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՆ ԻՆՉՊԷՍ
ԵՆ ՃՆՇՈՒՄ ԻՐԱՆՑ ԻԾ-
ԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆԻՈՂ
ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԻՆ

Թարգմ. Ե.-Ի.

Յ Ա Ի Ե Լ Ի Ա Ծ

Ա. Կարինեան՝ Անգլիական իմպերիալիստներն Անդրկովկասում

327.2

4-45

ԳԻՆՆ Է՝ Յ Ր.

15 JAN 2010
27 SEP 2006

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՆՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

№ 14

№ 14

27.2
1-45

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք!

Վ. ԿԵՐԺԵՆՑԻՎ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՆ ԻՆՉՊԷՍ
ԵՆ ՃՆՇՈՒՄ ԻՐԱՆՑ ԻԾ-
ԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆԻՈՂ
ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԻՆ

Թարգմ. Ե.-Ի.

ՅԱԻԵԼԻԱԾ

Ա. Կարինեան՝ Անգլիական իմպերիալիստներն Անգրկովկասում

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՆՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՄՈՍԿՎԱ 1919.

35472-ա

20 MAY 2013

18812

ԿՈՂՈՊՏԻՉՆԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Անդլիական կառավարութիւնը 1918 թւի ամառանից ահսեց Ռուսաստանի դէմ պատերազմ մղելը։ Իր միւս դաշնակիցները՝ Ֆրանսիացիները, ամերիկացիները ու եապոնացիները հետ միասին մեր դէմ ուղարկեց իր թնդանօթներով ու զնդացիներով զինւած զինւորներին։ Այդ զինւորները հիւսիսում, արխանգելեան նահանգի և Մուրմանի ձկնեղէնով, անտառներով ու որսով հարուստ մի քանի գաւառները բռնութեամբ խլեցին. գրաւեցին արևելեան Սիրիերի, ամեն տեսակի հանքերով, յատկապէս ոսկով ու երկաթով հարուստ ահագին տարածութիւնը. վերջրին Բազուն, որտեղից մենք նաւթ և քարիւղ էինք ստանում։ Այժմ նաքա սպառնում են իրանց օդանականների հետ միասին բռնագրաւել հարաւային Ռուսաստանի հացով ու քարածուխով հարուստ նահանգները, տիրանալ Ղրիմին և ուղարկել իրանց զօրամասերը Բալտիկ ծովով դէպի ռուսական միւս սահմանները։

Չհասնէր իր ժամանակին մեր Կարմիր Ձօրքը, անդլիացիները կրխէին դեռ էլի ուրիշ հողեր, կքաշէին դէպի իրանց ուրիշ շատ շրջաններ։

Անդլիացիներն ու «դաշնակիցները» զաւթելով ռուսական հողերը, ջանք են գործ դնում որպէսզի առաջին հերթին խլեն այն նահանգները, որոնք աւելի են հարուստ։

Ի դուր չէ, որ նոքա չեն գնում այնտեղ, որտեղ հարստութիւն չկայ. այլ ամեն բան կատարելապէս հաշւի առնելով յարձակում են Խորհրդների Նանրապետութեան վրայ։

2032

44

Տպարան՝ Կենտրոն. Հայկական Կոմիտարիատի, Մոսկւա, Արմանսկի փ., տ. 2
 Типография Центрального Армянского Комиссариата. Москва, Армянск. п. 2

Հիւսիսային Ռուսաստանը հարուստ է փայտեղէնով, մի բան, որի պահանսն Անդլիայում զգացւում է. միւս կողմից այնտեղ կան զանազան տեսակի հանքային հարստութիւններ, ձկնեղէն և ընտիր մորթի ունեցող կենդանիներ: Անդլիացիները թափանցում են այնտեղ և արտահանում են դէպի իրանց հայրենիքը մեր ձկնեղէնը, մուշտակեղէնն ու փայտեղէնը. ուրիշ խօսքով ասած՝ պարզապէս թալանում են մեզ:

Նոքա Սիբիր ընկան մի նպատակով միայն,—որպէսզի օգտագործեն այստեղի հարուստ հանքերը, իրանց կուլակական պինդ ձեռքերում պահեն երկաթը, ածուխը, ոսկին, թանկագին քարերն ու այլ տեսակի տեղական հարուստութիւնները:

Նոքա գնում են Կովկաս և նրանց նպատակն է վերցնել ռուսական ամբողջ նաւթը, մի բան որ իրանց մօտ բոլորովին չկայ: Բազւի հողերն իրանց նաւթային հարստութեամբ յայտնի են ամբողջ աշխարհին: Յայտնի բան է, որ նաւթից կտրելի է ստանալ արդիւնաբերութեան համար թանկ արժէք ունեցող նիւթեր, ինչպէս՝ քարիւղ, բենզին, (առանց բենզինի չեն կարող շարժւել ոչ աւտոմոբիլներ և ոչ էլ աէրօպլաններ) մեքենաների սրբելու և նրանց շարժումը դիւրացնելու համար յատուկ իւղեր՝ վաղելին և ուրիշ տեսակի նիւթեր:

Բացի Կովկասից, նոքա փորձում են խլել նաև Անդրկասպեան երկիրը, որտեղից ստացւում է ռուսական բամբակը, այնքան անհրաժեշտ հում նիւթ՝ չիթ և ուրիշ տեսակի կտորեղէններ պատրաստելու համար:

Ինչպէս տեսնւում է, անդլիացիներն ընկնելով Խորհրդների հանրապետութեան վրայ ջանք են թափում, ամենից առաջ ձեռք բերել այն հողերը, որոնցից որ ամենից աւելի շատ և ամենից աւելի հեշտութեամբ կարելի է օգուտ ստանալ:

Բայց իհարկէ անդլիացիները չեն ուզում պարզ կերպով խոստովանել, որ իրանց նպատակն է իսկապէս թալանել Ռուսաստանը և նրա հաշին ապրել:

Նոքա չեն ցանկանում մեզ ուղղակի ասել, որ պատերազմի ժամանակ Ռուսաստանից պահանջում էին միլիոնաւոր զինւորներ, իսկ քչով, ռուսական արեան փոխարէն, որ ի դէպ է ասել նրանց կորստից փրկեց, պահանջում են ամեն տեսակի հարստութիւններ:

Անդլիացիներն ասում են, —ճիշտ է, մենք ղինւում ենք թնդանօթներով ու հրացաններով ու դալիս ենք ձեր հայրենիքը՝ Ռուսաստան, բայց մենք թալանչիական միտումներ ամենեին չունենք:

Շատ դեղեցիկ, բայց եթէ այդ ճիշտ է, ապա ուրեմն ի՞նչ պատճառով են նոքա յարձակում գործում մեզ վրայ: Ի՞նչ են պահանջում նոքա և ի՞նչ խոստումներ անում մեզ:

«ԱՆՈՒՇ ԼԵՁՈՒ»...

Անդլիական կառավարութիւնն ու անգլիական լրագրները մի շատ տարօրինակ լեզուով են խօսում. նոքա ասում են, —ճիշտ է, մենք անկոչ կերպով ենք դալիս Ռուսաստան, բայց մենք դալիս ենք միանգամայն բարի նպատակներով:

Տեսնում էք, իբր թէ՛ նոքա շատ են ցաւում ռուս գիւղացու ու բանւորի վրայ: Նոքա գիշեր ցերեկ անհանգստանում են, թէ ինչու այդպիսի ծանր պայմաններում է ապրում ռուս գիւղացին, այդպէս վատ կերակրւում, հագուստեղէնի այդպիսի կարիք զգում, դժւարութեամբ է ճարում գիւղատնտեսական մեքենաներ, մեխեր, գութաններ և գերանդիներ:

Նրանց անհանգստացնում է այն հանգամանքը, որ ռուս գիւղացիները պարենաւորման տեսակետից նեղութեան մէջ են, իսկ արդիւնաբերութիւնը կարգի բերած չի ինչպէս հարկաւոր է:

Անդլիացիները խոստանում են բաւարարել ռուսներին անհրաժեշտ ապրանքներով, փողով և (պարենաւորումով) ուտելիքներով: Բայց նոքա ամենից աւելի խօսում են մի

ուրիշ բանի մասին, նորա ասում են՝ որ իշխանութիւնը բոլշեկիների ձեռքից կառնեն կարգ ու կանոն կմտցնեն: Նրանց առանձնապէս «կարգ ու կանոն» բացակայութիւնն է անհանգստացնում: Այո՛, ռուս գիւղացու մասին նորա շատ են խօսում:

Բայց այդ ինչ լաւ կարգեր են, որ անգլիացիները պատ-
րաստուում են մտցնել մեր երկիրը:

Ամբողջ աշխարհը գիտի թէ ինչ բաներ են անգլիական կարգերը և թէ ինչպէս են ապրում իրանց հովանաւորութեան տակ հէնց իրանց իսկ գիւղացիները:

Զէ՛ որ անգլիացին երկարամեայ պատերազմներից լեռոյ միայն յաջողեց աշխարհի բոլոր անկիւններում ձեռք բերել ահագին երկրներ և այն տեղերում «կարգ ու կանոն» մտցնելու նպատակով ուղարկեց իր գեներալներին ու չինով-
նիկներին:

Անգլիային է պատկանում օրինակի համար վիթխարի չնդկաստանը, որտեղ ազգաբնակիչութեան, գլխաւորապէս գիւղացիութեան թիւը հասնում է 325 միլիոն հոգու, ասել է, երկու անգամ աւելի շատ, քան ամբողջ ռուսական պետութեան ազգաբնակիչութիւնը: Անգլիայի իշխանութեան տակ են գտնուում նաև Ամերիկայի, Ասիայի, Աֆրիկայի և Աւստրալիայի որոշ մասերը:

Այժմ տեսնենք թէ գիւղացիներն ինչպէս են ապրում անգլիական գաղութներում և ինչ է յայտնի այդ մասին:

ՀԱՐՈՒՄՏ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

Չնդկաստանն իր հարստութիւններով միշտ զրաւում էր դէպի իրան Եւրոպայում գտնուող բոլոր պետութիւններին, վաճառականներին ու արգիւնաբերողներին: Այդ երկրում տարեկան երկու անգամ հունձ է լինում: Այդտեղ պարարտ հողեր շատ կան՝ որոնք առատութեամբ տալիս են արժու-
նէր, պտուղներ ու բանջարեղէններ: Այդտեղ են գտնուում

ամենահարուստ հանքերը: Խիտ անառնեքում կան բազմա-
թիւ գաղաններ ու որսեր: Չնդկաստանի հարստութիւնների պատճառով Եւրոպայի պետութիւնների միջև տեղի ունեցան երկարատե պատերազմներ: Վերջի վերջոյ անգլիացիները յաղ-
թեցին պորտուգալացիներին և Ֆրանսացիներին և ամբողջ երկրին տիրացան: Այդ բանը յաջողեց նրանց այն պատճա-
ռով՝ որ նորա կարողացան վերին աստիճանի խորամանկ կերպով չնդկաստանում բնակուող զանազան ցեղերին միմիանց դէմ հանել: Անգլիացիները տեղական գունաւոր ժողովրդե-
րից գումարտակներ կազմեցին և չնդկաստանի զանազան մասերն աստիճանաբար զրաւեցին: Եւ մինչև հիմայ էլ, շնոր-
հիւ այն հանդամանքի, որ նորա կարողանում են զանազան ժողովրդներին լարած պահել միմիանց դէմ, շարունակում են այդ երկրի տէրն ու տիրակա՛նը մնալ: Իսկապէս անգլիական զօրք չնդկաստանում քիչ կայ, բայց նորա այնտեղ կազմա-
կերպել են տեղացիներից բաղկացած զօրք՝ որը հատարելապէս հնազանդուում է իրանց:

Սկզբներում ամբողջ երկիրը կապալով էր տրւած առե-
տրական ընկերութիւններին: Արգիւնաբերութիւնն ու հա-
րուստ վաճառականները վաբւում էին այնպէս ինչպէս իրանց շահերն էին թելադրում: Նորա բոտ իրանց հայեցողութեան նշանակում էին նահանգապետներ, չինովնիկներ, ոռոտիկան-
ներ ու դատաւորներ, հաւաքում էին զօրքեր և պատերազմ-
ներ էին մղում: Նշանակում էին հարկեր և թալանում էին երկիրը: Չնդկաստանը նմանում էր մի կալաճքի՝ որտեղ կալ-
աճառներն իր ճորտերի հետ այճապէս էր վերաբերւում՝ ինչ-
պէս իրան հաճելի էր:

Անգլիական վաճառականներն այնպէս անփափկանկատ կերպով էին կողոպտում ժողովրդին և այնպէս անդուժ կեր-
պով էին հալածում նրան, որ 1857 թւին հնդիկների համ-
բերութիւնը կտրւեց և նորա ապստամբեցին անգլիական լծի
դէմ: Անգլիացիներին յաջողեց ապստամբութիւնը ճնշել: Նո-

քա անդուլ կերպով էին պատժում այն գիւղացիներին, որոնք չէին ցանկանում անտրտուն կերպով ենթարկւել անգլիացիների բռնութիւններին: Ապստամբութեան զլխաւոր ղեկավարներին կապեցին թնդանօթների բերաններին և այդպէս ոչնչացրին:

Դրանից յետոյ Հնդկաստանին փաստօրէն սկսեց կռաւարել ոչ թէ առևտրականների բնկերութիւն՝ այլ ինքն անգլիական կռաւարութիւնը, բայց դրանով էլ հնդիկ գիւղացու դրութիւնը ոչնչով չբարելաւեց:

Ո՞վ է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ

Այժմ Հնդկաստանը փաստօրէն կառավարւում է 1300 անգլիական չինովնիկների ձեռքով: Այդ 1300 հոգին ռասականութեան, զօրքի և այլ տեսակի զանազան էլեմենտների օգնութեամբ ու օժանդակութեամբ երկիրը կառավարում են ըստ իրանց ցանկութեան. անգլիացիները ոչ մի պաշտօնական տեղ ունեն չեն յանձնում. վերջիններս պարտական են միմիայն ենթարկւել վերեւից եկած կարգադրութիւններին և հնազանդ կերպով նոցա կամակատարը լինել: Բոլոր տաք տեղերը բանկերում, երկաթուղիներում, դրասենեակներում և դործարաններում անգլիացիներն են ղրաւել: Տեղացի ժողովրդի համար փշրանքներ են միայն մնացել: Ընդհանրապէս հնդիկները ստրկացւած են:

Այն անգլիացիներն որոնք տպւում են Հնդկաստանում, ոչ միայն զենք կրելու իրաւունք ունեն այլ և պարտաւորիչ կերպով սովորում են զինւորական արւեստը: Դրա փոխարէն ամենախիտ պատժի ապառնալիքով արգելւում է հնդիկներին որեւիցէ թիկուղ թեթև զենք ունենալ: Նրանց ձեռքից վերցնում են նախիպ որսորդական հրացաններն ու հասարակ դաճակները: Անգլիացիներն այդ միջոցներին գիծում են այն պատճառով, որ վախենում են հնդիկների ապստամբութիւնից:

Տեղական ժողովուրդը ձեռքին զէնք չունենալու պատճառով շատ է տուժում արիւնոտւշա դադաներից: Ամեն տարի 25000 մարդ վաղրերի և ուրիշ դադանների զոհ է դառնում:

Որպէսզի այդ երկիրը մշտապէս իրանց ձեռքում պահեն, անգլիացիները շանք են թափում ժողովրդական լուսաւորութեան գործին ամեն կերպ խանգարելով: Նոքա պատերազմի վրայ և ռատիկանութեան համար ահաղին փողեր են ծախսում, բայց դպրոցների համար փող չեն տալիս: Որքան ժողովուրդը խաւարածիւ լինի՝ այնքան աւելի հեշտ կլինի նրան կառավարելը: Անգլիացիներն այդ բանը լաւ են հասկանում:

Շնորհիւ նրանց այդ ուղղութեամբ տարած ջանքերին՝ Հնդկաստանում ժողովրդի ամեն մի հարիւրից 94 տոկոսն է գրագէտ: Անգլիական կառավարութիւնը հնդիկների կթութեան համար տարեկան ամեն մի մարդու վրայ ծախսում է 6 կոպէկ:

Այդ 6 կոպէկով՝ իհարկէ ոչինչ չի կարելի անել, և հնդիկ ժողովուրդը մնում է առանց դպրոցների, առանց ուսուցիչների, առանց դրքի ու առանց լրագրի:

Դրա փոխարէն անգլիացիները չեն ժառանգում զօրքի և ռատիկանութեան ապրուստի բոլոր միջոցները հալթալթել, քաջ գիտնալով, որ միմիայն նրանց օգնութեամբ կարող կլինեն այդ երկրի տէր ու տիրականը մնալ: Միմիայն զինւորների համար տարեկան 200 միլիոն ռուբլուց աւելի է ծախսւում:

Հնդկաստանի գիւղացիներն անգլիացիների խնկան տարուկներն են:

Նրանք խիտ պատժի սպառնալիքի տակ պարտաւորւում են իրանց տէրերի համար անվերջ աշխատել: Ռատիկանութիւնն ու զինւորներն ամեն մի պատահականութեան համար պատրաստ են: Անգլիացի նահանգապետներն ու չինովնիկներն ամեն ինչով կարող են այդ զինւորներին ու ռատիկաններին ուղարկել անբաւականների դէմ նրանց խաղաղացնելու համար:

ՍՈՎԱՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԷՄՔԻՆ

Հնդիկ գիւղացիին պարարտ հողի վրայ է ապրում: Նա լծկան կենդանու նման աշխատում է ամբողջ օրն ու գիշերը և մի ամբողջ տարւայ ընթացքում վաստակում է ընդամենը 12 բուրլի, կամ օրական $3\frac{1}{2}$ կոպէկ:

Այդ երեք ու կէս կոպէկով նա պէտք է գործիքներ գնի, հագուստ ունենայ և հարկերը վճարի:

Անգլիայում մի հոգու տարեկան աշխատավարձը միջին թուով հաւասարում է 420 բուրլու, այսինքն, 35 անգամ աւելի քան Հնդկաստանում:

Աւելորդ է խօսել այն մասին, որ անգլիացի չինովնիկները Հնդկաստանում աւելի են վաստակում: Գլխաւորապէս ծառայողներից 8000 հոգի մի տարւայ ընթացքում 140 միլիոն բուրլի են ստանում, այլ կերպ ասած՝ ամեն մի չինովնիկ այդ ութ հազար հոգուց ստանում է $17\frac{1}{2}$ հազար բուրլի ռոնիկ տարեկան: Այդպիսի վարձատրութեան դէմ նոքա աւարկելու իրաւունք չունին:

Բայց դուրս է գալիս, որ մի անգլիացի չինովնիկ նոյնքան է ստանումն որքան որ ստանում են 1500 հնդիկ գիւղացիներ: Իրա հետ միատեղ չպէտք է մոռանալ, որ անգլիացի չինովնիկն օրական կինդ անգամ աւելի քիչ է աշխատում քան հնդիկ գիւղացին: Յետոյ ապրում է լաւ տներում, մաքուր է հագնւում, մի խօսքով նրա համար գոյութիւն ունեն կեանքի բոլոր յարմարութիւնները, իսկ գիւղացին հարկադրւած է մի կերպ քաշ տալ իր կիսաքաղց գոյութիւնը:

Անգլիացիներն այնպիսի դրութիւն ստեղծեցին, որ հրեգիկներն օտիպւած եղան ի հաշիւ իրանց պահել թէ այդ ճրիպներ չինովնիկներին, թէ ոստիկանութեանը և թէ զօրքին, այն զօրքին՝ որը հէնց իրանց է նշում և ստրկութեան մէջ պահում: Հնդիկները ծանր հարկեր են վճարում, գիւղացիներն իրանց հունձքի երեք քառորդ մասը պարտաւոր են պետական դանձարանին յանձնել:

Անգլիացիներն անդադար նորանոր հարկեր են նշանակում, նշանակեցին նաև աղի հարկ, որը վաղուց է ինչ ոչ մի երկրում գոյութիւն չունի: Այդ հարկի պատճառով՝ հնդիկները ստիպւած են երկու անգամ աւելի քիչ աղ ուտել, քան թէ մարդու առողջութեան համար պահանջում է:

Սակայն անգլիացիների ի՞նչ բանն է իրանց հնդիկ ստրկների կեանքի և առողջութեան մասին մտածելը: Նրանց մի բան է միայն հետաքրքրում, այդ այն է, որ հարկերն իրանց ժամանակին ստացւին:

Ձարմանալու ոչինչ բան չկայ, որ այսօր 100 միլիոն հրեգիկներ (սովամահութեան շէմքին են կանգնած) սովի են մաւնւած: Հնդկաստանում սովի տարիները երբէք չեն պակասում, որից մարդիկ միլիոններով են մեռնում:

Վերջին 40 տարւայ ընթացքում սովից ծահացան մօտաւորապէս 40 միլիոն հնդիկներ:

Ահա թէ ինչ աւել անգլիացիների տիրապետութիւնը Հնդկաստանում:

Սովը Հնդկաստանում տարեց տարի աւելի մեծ գոհեր է տանում: Միմիայն վերջին 16 տարւոյ ընթացքում 20 միլիոն ծարւ է սովից մահացել:

Հէնց այն ժամանակ, երբ ժողովուրդը քաղցից մեռնում էր, անգլիացիները պաղարիւն կերպով ամեն տեսակի մթերքներ արտահանում և ուղարկում էին Անգլիա, որտեղ ոչ մի սով գոյութիւն չունէր: Մի այդպիսի ծանր սովի տարում նոքա 500 միլիոն բուրլու մթերք արտածեցին դէպի Անգլիա, մի քանակութիւն, որով կարելի էր բոլոր քաղցածներին կերակրել:

Բայց անգլիացիների ի՞նչ բանն էր հետաքրքրել հնդիկ գիւղացու դրութեամբ: Նրանց համար ամենակարեւորն այն էր՝ որ նոքա կարողանային Հնդկաստանի հացն ու միւս մթերքները միւս երկրներում ծախել և վաստակել մեծ գումարներ:

ԺԱՆՏԱԽՑ ԵՒ ԽՈՒՆԵՐԱ

Զարմանալու ոչինչ բան չկայ, որ սովոր ու ծահից տան-
ջող հնդիկ զիւղացիների միջև զանազան վարակիչ հիւան-
դութիւններն անպակաս են: Արդէն շատ վաղուց Հնդկաս-
տանը դարձել է ժանտախտի, խոլերայի, տիֆի և ուրիշ հա-
մահաբաղ հիւանդութիւնների բոյն: Ասիացի հիււր խօյերան
մեզ մօտ Ռուսաստանում երեւան էր դալիս Հնդկաստանից,
այնտեղից էր դալիս նաև ժանտախտը:

Անգլիան, որ իր հարստութիւնը ձեռք է բերել հնդիկ
զիւղացիներին ճնշելով, արդէն շատ վաղուց է ինչ, ոչ խո-
լերայի և ոչ էլ ժանտախտի երես չի տեսել:

Հնդկաստանում այդ հիւանդութիւնների վերջը չի դա-
լիս, նրանք ամեն տարի 5—6 միլիոն մարդ են ոչնչացնում,
այսինքն, այնքան մարդ, որքան որ փոքրիկ ամբողջական պե-
տութիւններում են ապրում, օրինակ՝ Բոլդարիայում և Նոր-
վեդիայում:

Այսպէս, հնդիկ զիւղացիներն անգլիական լծի տակ կոր-
չում են քաղցից և տարափոխիկ հիւանդութիւններից: Ամեն
մի տասը տարւայ ընթացքում՝ նրանցից 60—70 միլիոն հո-
գի է մահանում, այսինքն, աւելի շատ ժողովուրդ՝ քան Ան-
գլիայի ամբողջ ազգաբնակչութիւնը:

Ահա թէ ինչ արդիւնք տւեց անգլիական տիրապետու-
թիւնը Հնդկաստանին: Ահա թէ անգլիացիները կեանքի ինչ
ծանր պայմաններ ստեղծեցին հնդիկ զիւղացիների և բան-
ւորների համար:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻՅ ՍՏԱՅԻԱԾ ԵՎ ԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Այն միջոցին, երբ հնդիկ զիւղացին կիսաքաղց օրեր է
անցկացնում, անգլիացիներն անխռով կերպով Հնդկաստանից
ստանում են խոշոր եկամուտներ: Հէնց որ նորահնդկաստա-
նին տիրեցին՝ սկսեցին եռանդուն կերպով իրանց ապրանք-

ներն այնտեղ ներմուծել, արգելելով տեղական գործարաննե-
րին արտադրել օրեիցէ տեսակի ապրանք բնիկների համար:
Դրա հետևանքն այն եղաւ, որ հնդկական արդիւնաբերու-
թիւնը բոլորովին ընկաւ և հարիւր հազարներով հնդիկ չու-
հակ բանւորներ սովոր մահացաւ:

Այժմ Անգլիան Հնդկաստանից արտահանում է իրան
հարկաւոր եղած հում նիւթերը և ստիպում է հնդիկներին
միմիայն իր ապրանքները գնել:

Անգլիացիները Հնդկաստանում շինեցին մի քանի խոշոր
գործարաններ, որտեղ չնչին աշխատավարձ են ստանում և աշ-
խատում են հնդիկ բանւորները: Այդ գործարաններն անգլի-
ցի կապիտալիստներին հարիւրին 30-ից մինչև 50 տոկոս շահ
են տալիս տարեկան, այսինքն, աւելի շատ, քան Անգլիայում:
Ամեն տարի Անգլիան 450 միլիոն բուրլու եկամուտ է ստա-
նում Հնդկաստանից: Նա իր Անգլիայում պատրաստած ապ-
րանքները Հնդկաստանում ծախում և վաստակում է: Նա
օգտւում է և այն գործարաններից, որ շինել է տւել Հնդ-
կաստանում: Անգլիացիները վաստակում են թէ որպէս չի-
նովնիկներ և թէ որպէս անգլո-հնդկական ֆիրմաների ծա-
ռայողներ:

Այսպէս, ուրեմն, անգլիացիները զանազան ճանապար-
հերով Հնդկաստանից մեծամեծ եկամուտներ են ստանում:
Եթէ Հնդկաստանն անգլիական տիրապետութեան տակ չի-
նէր՝ ապա, անգլիացիները երբէք չէին կարող ոչ այդպիսի
զօրեղութեան հասնել և ոչ էլ այդպէս հարստանալ: Բայց
այդ հարստութիւնը դուրս է դալիս Հնդկաստանից այն պատ-
ճառով, որ հնդիկ զիւղացիներն ստիպւած են կիսաքաղց
գոյութիւն քարշ տալ և իրանց ամբողջ ուժերով աշխատել
անգլիացի վաճառականների, չինովնիկների և գործարանա-
տէրերի համար: Հնդկաստանը դարձել է ստրուկների մի Պա-
րէնիք: Հնդիկ զիւղացիները ճորտացել են և Անգլիան օգ-
տագործում է այդ հանգամանքը, որպէսզի իր զօրեղութիւնն
այնտեղ տեսական լինի:

Հնդկաստանի ծանր դրութիւնն ստիպեց հնդիկ զիւղացիներին և բանւորներին իրանց ստրկացնող անգլիացիներին դէմ յամառ կռիւ մղել:

Այդ յեղափոխական շարժումն արդէն մի քանի տասնեակ տարի է ինչ շարունակուած է: Ամբողջ երկիրը դադանի ընկերութիւնների ցանցով ծածկուած է: Անգլիացի պաշտօնեաների վրայ մահափորձեր են կատարուում: Անգլիացի զինւորների և ոստիկանութեան հետ զինուած ընդհարումներ են տեղի ունենում: Հնդիկ յեղափոխականներն ուղղում են, որ ամբողջ երկիրն ազատւի անգլիական լծից և անկախութիւն ձեռք բերի:

Իհարկէ անգլիացիներն ամեն կերպ կուռում են հնդիկ յեղափոխականների դէմ: Նրանց ձերբակալում, փակում են բանտերում, աքսորում և մահապատժի են ենթարկում: Հրդեհաստանի բանտերը լեփ-լեցուն են: Գաղտնի և բաց ոստիկանութիւնները անսանձ կերպով են դորժում: Հազարաւոր քաղաքական յանցաւորներ, որոնք կուռել են Անգլիայի դէմ հնդիկ զիւղացիների իրաւունքների համար, այսօր բանտերում են նստած: Գիւղացիների շահերը պաշտպանող լրագիրներն իսկոյն դրաւում և փակում են անգլիական կառավարութեան կողմից: Հնդկաստանի ազատութեան համար կաւոյ լաւագոյն մարտիկները փախել են ուրիշ երկիրներ:

Հնդկաստանի մղած ազատագրական կռիւն ուժգին թափ ստացաւ ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ: Հնդիկ զիւղացիներն ու բանւորները ռուս զիւղացիների միջև տեսնում են իրանց եղբայրակիցներին, որոնք Հնդկաստանի ազատագրման գործին կօժանդակեն: Անգլիան մի առանձին արհամարանքով է վերաբերւում Խորհրդային Ռուսաստանին այն պատճառով, որ վախենում է թէ յեղափոխական Ռուսաստանըն օգնութեան հասնի հնդիկ զիւղացիներին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԻՃԱԿԸ

Բայց միմիայն Հնդկաստանում չէ որ զիւղացիները դանւում են աչդպիօթ սարսափելի դրութեան մէջ: Անգլիացիների տիրապետած միւս վայրերում էլ զիւղացիները վատ են ապրում: Եգիպտոսի հարուստ վայրերում, ուր տեղերով անց է կենում Նեղոս գետը, տեղական զիւղացիութիւնը, նոյնպէս անգլիացիներին է ենթարկւում և քարշ է տալիս նոյնաեսակի մի տխուր գոյութիւն:

Անգլիացիներն Եգիպտոսին տիրացան նենգամիտ բարեկամներ հանդիսանալով: Նոքա սկզբում եգիպտական թագաւորներին փողով օգնեցին և կարողացան նրանց աչդ միջոցով մոլորեցնել: Եգիպտական կառավարութեան մի քանի միլիոն բուրլի փոխ տւին և դրա փոխարէն նշանակեցին մաքսատներում իրանց ներկայացուցիչ վերաստուգիչ մարմիններին, որոնք ժամանակի ընթացքում սկսան եգիպտական կառավարութեան բոլոր Ֆինանսական և տնտեսական գործառնութիւններն իրանց ձեռքն առնել:

Դրանից յետոյ նոքա Եգիպտոս դօրք ուղարկեցին, պատրւակ բռնելով թէ իրանց նպատակներին տեղական ժողովրդի կողմից վտանգ է սպառնում:

Անգլիան զօրքերով Եգիպտոսը դրաւելուց յետոյ՝ յայտարարեց, թէ այդ բռնագրաւումը ժամանակաւոր բնոյթ է կրում, և հէնց որ կարգը վերականգնւի երկրում՝ անգլիական զօրքերն իսկոյն կհեռանան: Այդ խօստումն անգլիացի մինիստրները մի քանի անգամ արին ի լաւ աշխարհի, բայց ոչ մի անգամ չհատարեցին: Մինչև այժմ էլ անգլիացիներն այնտեղ մնում են իրանց զօրքերով և փաստօրէն ամբողջ երկիրը կառավարում են ըստ իրանց ցանկութեան:

Եգիպտոսում գործող անգլիական վարչութիւնը ոչնչով չի ապրբերւում Հնդկաստանում եղածից: Այստեղ էլ երկիրը կառավարում են անգլիացի չինովնիկները հիմնւելով ոստի-

կանական ուժի և գինւորների վրայ: Տեղական ազգաբնակչու-
թիւնը երկրի վարչութեան չի մասնակցում: Նա շատ չնչին
աշխատավարձ է ստանում և սարսափելի պայմաններում է
ապրում: Դրա փոխարէն իրանք անդլիացիները Եգիպտոսից
մեծամեծ եկամուտներ են ստանում: Նրանք այդ երկրից
արտահանում են մեծ քանակութեամբ բամբակ, որն անհրա-
ժեշտ է իրանց դործարանների համար, արտահանում են նաեւ
պէս և ուրիշ տեսակի հում նիւթեր:

Անգլիացիները պինդ կերպով պահում են Եգիպտոսն այն-
պատեա՞ռով՝ որ շնորհիւ վերջինի՝ իրանց ձեռքումն է մնում
և հնդկաստան տանող ամենակարն ճանապարհը՝ Սէէզի ջրանց-
քը: Կորցնելով Եգիպտոսը, Անգլիան կկորցնի և այդ ջրանց-
քը, իսկ դրա հետեանքն այն կլինի, որ նա ստիպւած կլինի
իր նաւերը մի երկար ճանապարհով հասցնել հնդկաստան,
ման գալով Աֆրիկայի բոլոր ափերով:

Անգլիացիները կարողանում են առհասարակ լաւ եկա-
մուտ բնեցող հողեր բնութիւն և պինդ կերպով ձեռքներումը
պահել:

Նրանք իրանց նոր տիրապետած երկրներում այն տեսա-
կի կարգեր են մտցնում, որով անգլիացի գէներալներին, ար-
գինարեւորներին և չինովնիկներին հնարաւորութիւն են տա-
լիս ճոխ կերպով ապրել, իսկ տեղական աշխատաւոր ազգա-
բնակչութեանը պատեառում են միմիայն դառնութիւն:

ԶԳՈՒՇԱՅԻՐ ԱՆԳԼԻԱՅԻՆ ԺՊԻՏԻՑ

Անգլիայի հետ մի շարքում, ծովային մի նեղ ջրանցքի
միւս կողմում գտնւում է Իրլանդիա կղզին: Համարեա ամ-
բողջ տարին կանաչներով ծածկւած այդ կղզին, իր ճոխ ար-
տավարների անուանով կոչւում է «Կանաչ կղզի»: Իրլանդիայի
ազգաբնակչութիւնը հողագործութեամբ է զբաղւում: Նրանում
դործարաններ բաւականին շատ կան, բայց արգինարեւո-
թիւնը թույլ է, այնքան զարգացած չէ:

Եթե հարկւր տարի է ի՛նչ, հոր Անգլիան յամառ կռիւ
է մղում իրլանդական գիւղացիութեան դէմ:

Ձորս հարկւր ասուայ կուրց յետոյ՝ վերջապէս Անգլիա-
յին յաջողեց Իրլանդիային տիրանալ: Այդ զբաւումն այնպի-
սի անգութ կերպով տեղի ունեցաւ, որ ամբողջ երկիրն անա-
պատ դարձաւ: Այդ դէպքերի մասին մի ժամանակակից մարդ՝
հետեւեալն է գրում, «Մի երկիր, որ առաջ հարուստ և պթ-
ղաբեր էր, ունէր խիտ ազգաբնակչութիւն, ունէր օրհնւած ճոխ
արտավարներ, առատ հաց և շատ անասուններ՝ այժմ քար ու
քանդ է եղած և բաղդին թողնւած: Նոյն դաշտերում այլևս
հաց ու պտուղ, արտավարներում անասուններ, երկնքում
թռչուններ և գետերում ձկներ չկան: Երկնքի անէծքն է
իջել այդ երկրի վրայ, կարելի է երկրի մի ծայրից դէպի միւս
անց կենալ հանդիպելով ոչ մի տղամարդու, ոչ մի կնոջ և ոչ
էլ մի երեխայի:

Բայց այդ բռնադրաւումից յետոյ էլ անգլիացիների կռիւն
իրլանդական գիւղացիութեան հետ չդադարեց: Երբ որ 350
տարի առաջ իրլանդացիներն ուզում էին անգլիական լծից
ազաւել, անգլիական զօրքերը նորից ներս խուժեցին և եր-
կիրն արիւնահեղ աւերածութեան ենթարկեցին: Անգլիացի-
ները կոտորում էին բնակչութիւնը, ոչնչացնում ցանքս ու
կենդանիներին, հրոյ ճարակ էին դարձնում գիւղերն ու քա-
ղաքները:

100,000-ից աւելի մարդկանց ուղարկեցին հեռաւոր եր-
կրներ և այնտեղ նրանց որպէս անասունների վաճառեցին:
Ամենալաւ հողերը բաժանեցին Անգլիայի կալաժատիւներին
և գինւորներին: Իրլանդացի գիւղացիներին ուղարկեցին կղզու
ամենահեռաւոր և ամենաանբարեբեր վայրերը: Այդ բարբա-
րոսութիւններին միացան ժանտախտն ու քաղցը, և իրլան-
դական ժողովուրդը մի տառք տարուց կիծով չափ սովի ու
մահւան զոհ դարձաւ:

Այդ կռում իրլանդական գիւղացիութիւնը վերջնապէս

պէս ընկճւեց, իսկ երկիրն իր պտղաւէտ հողերով Անգլիայի կալաճատէրերի միջև բաժանւեց: Իրլանդիայի գիւղացիներն այս միջոցով իրանց հողերից զբւեցին: Ամբողջ երկիրը 5000 անգլիացի կալաճատէրերի բաժին դարձաւ:

Բայց անգլիացիները ամենևին չէին բաւականանում իրլանդացի գիւղացիներին հալածելով, նոքա ուրիշ միտումներ էլ ունէին՝ աշխատում էին որպէսզի չլինէր թէ իրլանդական արգիւնարերութիւնն և առևտուրը ծաղկէին և անգլիականին վտանգ սպառնային: Անգլիան արգելեց իւր արտահանելն ու վաճառելը: Իսկ երբ որ իրլանդացիները քոշեցին մեծ սննստունների փոխարէն միմիայն ոգխարութեւթեամբ զբաղել և բուրդը վաճառել արտասահմանում՝ Անգլիան այդ որոշման վրայ էլ արգելքներ դրեց և հրամայեց, որպէսզի բուրդը բացառապէս Անգլիայի վաճառականներին ծախեն: Իհարկէ անգլիացիներն այդ բուրդը գնում էին շատ չնչին գներով: Յետոյ իրլանդացիներին արգելեցին նաեւ մահուի, քաթանի, մանուֆակտուրային և այլ տեսակի ապրանքների վաճառումը: Այդ բոլոր արգելքներն իրլանդական արգիւնարերութիւնը դրին քայքայման փեմակի մէջ: Իրլանդիան սկսեց իրեն հարկաւոր եղած բոլոր ապրանքները գնել Անգլիայից, իհարկէ հասկանալի է՝ անձեռնտու գներով: Կտնանչ կղզին հարկադրւած էր Անգլիային հալածելով հաց, բուրդ և ուրիշ տեսակի ապրանքներ շատ էժան գներով: Այս բոլոր ճնշումները իրլանդական գիւղացիութեանը հասցրին մեծագոյն թշուառութեան:

19-րդ դարի կէսերին Իրլանդիային մեծ հարւած հասցրեց սովը: Երեք տարի շարունակ, իրարու ետեւից դեմախնձորի հունձքը փչացաւ և զրկեց իրլանդացիներին սնուելու գլխաւոր միջոցից: Վրայ հասաւ սարսափելի սովն իր ընկերակից տարափոխիկ հիւանդութիւններով: Մարդիկ ուտում էին ամեն ինչ, խոտ, մամուռ, շների և էշերի միս: Բոլոր ճանապարհները բռնւած էին մեռնողներով և նրանց դիակ-

ներով: Ժողովուրդը կորչում էր, ամբողջ ընտանիքներ միանգամից էին մահանում, պատահում էր, որ ընտանիքի որեւիցէ մի անդամը կենդանի էր մնում, նա կանգնում էր խրճիթի դռան առջև և արգելում էր շներին ու խոզերին յարձակել դիակների վրայ և լետոյ ինքն էլ պառկում էր այդ մեռածների կողքին և հողին աւանդում: Առաջին տարին երեք հարիւր հազարից աւելի մարդ մեռաւ: Մահացն չնայած այդ սարսափելի սովին՝ անգլիացի կալաճատէրերը շարունակում էին անխռով կերպով հացը Իրլանդիայից դէպի Անգլիա ուղարկել: Միաժամանակ հացը ենթարկւում էին սպեկուլյացիայի և ահալին դուժարներ վաստակում:

Ի վերջոյ երկիրը սովից աւերի մատնւեց: Սովի հինդ տարիներում Իրլանդիայում մէկ միլիոն մարդ կոտորւեց և նոյնքան էլ դաղթեց դէպի ուրիշ երկրներ: Մի ականատես հետեւեալ կերպով է նկարագրում Իրլանդիան այդ ժամանակներում: «Ամբողջ երկիրը թշնամու ձեռքով աւերի է ենթարկւած: Սակայն մի հրեշտակ կայծակնահար անող սուրբ հօճեղ է նրա վրայով: Ամբողջ ազգաբնակչութիւնը տառապել է: Օղբ թունաւորւած է, դաշտերն ամայի են, եկեղեցիները մոռացութեան են մատնւած, քաղցից տառապում են թէ քահանան և թէ աղքատը: Եկեղեցական արարողութիւններ չեն կատարւում, մահացութեան զէպքերը քննութեան չեն առնւում: Մեծ ճանապարհները լիշեցնում են մահաւոր որդանները: Երկիրը քաօսային դրութեան մէջ է: Սեփականատէրերն ամեն ինչ կորցրել են: Կապալառուն սարսափից բռնւած թաղմւել է: Հողերը հերկւած չեն: Մահ, վիշտ և դառն յուսախափութիւն է թաղաւորում ամեն տեղ»:

Այդ սովի ժամանակից սխառ, մինչև հիմայ էլ, Իրլանդիան չկարողացաւ օտքի կանգնել: Նրանում սովի առջև էին կանգնած 8 միլիոնից աւելի մարդիկ, մարդկանց թիւը կարիքի և ճնշումների ազդեցութեան տակ հետզհետէ պակսեց: Այժմ այնտեղ բնդամներ 4 միլիոնից մի քիչ աւելի ժո-

ղովուրդ է մնացել: Եթէ Իրլանդացիներն ապրէին այնպիսի պայմաններում, ինչպէս ապրում են անգլիացիները՝ նրանց թիւը կհասներ այժմ 20 միլիոնի:

Անգլիացիների տիրապետութիւնն երկիրն այդ օրին հասցրեց: Իրլանդական գիւղացիներն իրանց կաշու վրայ զգացին, թէ ի՞նչ է նշանակում անգլիական լուծը: Ի դուր չէ որ մինչև հիմայ էլ Կանաչ կղզում կրկնում է հին առածը, թէ «Զգուշացիր երեք բանից, ձիու սմբակից, եղան եղջիւր-ններից և անգլիացու ժպտից»:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԿԱԼԻԱԾԱՏԵՐՆԵՐԸ

Իրլանդական հողերը բաժանւած էին անգլիացի կալա-ծատէրերի միջև, իսկ իրլանդական գիւղացիները հարկադրւած էին իրանց իսկ սեփական հողերը վարձով վերցնել անգլիացի կալածատէրերից՝ կամ ծառայել նրանց մօտ որպէս մշակ-ներ: Իրանք կալածատէրերը սոփօրաբար Իրլանդիայում չէին ապրում, պատահում էր որ իրանց կալածքներում բոլորովին չէին էլ երևում: Նոքա այնտեղ նշանակում էին իրանց պօ-ծակատարներին, որոնք ոստիկանութեան և զինւորների օգ-նութեամբ, իշխում էին այնպէս, ինչպէս իրանց քէֆն էր ուղղում: Նրանց միմիայն մի պատէր էր տրւած, աւելի շատ փող դուրս քաշել և վարձու տրւած հողերից աւելի շատ օգուտ ստանալ: Եւ նրանք այդ նպատակին հասնելու համար ամեն միջոցի դիմում էին:

Երկու միլիոն ղեռնատին հողը գտնւում էր 300 անգլիա-ցի կալածատէրերի ձեռքին: Երանք իրլանդացիները մնացին առանց հողի, և ապրում էին վարձով վերցրած հողամասերի վրայ: Անգլիացի կալածատէրերն ամեն տարի ագարակատէ-րերից (ֆերմեր) 150 միլիոն բուբլի էին ստանում: Իրլան-դացի վարձողներից այդ փողերն ստանալու համար, հարկա-ւոր էր ստիպել իրլանդացիներին որպէսզի նրանք չափից դուրս շատ աշխատէին: Եւ այն ժամանակ երբ անգործ կալ-

ածատէրերը ստացւած միլիոններն էին մտնում, իրլանդա-ցի գիւղացիներն ապրում էին հողից շինած անակներում, սնւում էին ղեռնախնձորով և հագնում էին վատ Նոն իսկ ժողովուրդն ստեղծեց մի դարձւածք և չունեորների նկատ-մամբ ուտում էր «Իրլանդիայի հողը վարձողի պէս աղքատ է»:

Իրլանդացիները ոչ միայն թանկ պէտք է վճարէին վար-ձւած հողի համար, այլ և վատահ չէին, թէ արդեօք այդ վարձւած հողն իրանց ձեռքում պիտի մնայ թէ ոչ: Ամեն սնդամ աշնան դէմ, կալածատէրը հողավարձն աւելացնում էր, և եթէ պատահէր որ ագարակատէրը չհամաձայնէր այդ բարձր գներին, նրան իսկոյն անգութ կերպով դուրս էր վռնդում:

Որովհետև իրլանդացի, հող վարձողների խղճալի խրճիթ-ները շինւած էին կալածատէրերի հողի վրայ, ապա ուրեմն դուրս արւածները զրկւում էին թէ հողից որի վրայ աշխա-տում էին և թէ խրճիթից, որը նրանց միակ օթւանն էր:

Պատահում էր, երբ Իրլանդիայում այդ ձեռով 20,000 մարդ էր դուրս շարուում: Եթէ ագարակատէրերը մերժէին հեռանալ այն հողերից, որոնց վրայ իրանք ապրում էին, կալ-ածատէրերը իսկոյն և եթէ հրաւիրում էին ոստիկանութեանն ու զինւորներին և ագարակատէրերին բռնի ուժով դուրս էին շարտում:

ՀԱՂ ԶԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՂԻԱԾ ԿՈՒԻ

Իհարկէ իրլանդական ժողովուրդը չէր կարող տանել ան-դիմացի կալածատէրերի դործ դրած այդ աստիճանի ճնշումն ու ստրկութիւնը: Ժողովուրդն սկսեց գաղտնի կազմակերպու-թիւններ կազմակերպել և զինւել, որպէսզի կարողանար ուժի միջոցով թօթափել անգլիայի կալածատէրերի լուծը: Վերջին 100 ամեակում Իրլանդիայում տեղի ունեցան երեք մեծ զին-ւած ապստամբութիւններ, ուղղւած Անգլիայի դէմ: Բացի դրանցից՝ տեղի ունեցան նաև ուրիշ առանձին կազմակեր-

պուծիւններն մղած կռիւները, որոնք նոյնպէս ուղղւած էին կալածատերերի և ոստիկանութեան դէմ: Առանձնապէս ուժեղ էր 19-րդ դարի 80-ական թւականների հողային շարժումը: Այդ ժամանակ իրլանդացիները ճարները կտրւած սարսափելի բռնութիւններով, կազմակերպեցին մի բնկերութիւն, որ կոչւում էր «հողային լիգա»:

Ընկերութեան նպատակն էր հողը ձեռք բերել կուլի միջոցով: Այդ «հողային լիգան» բաց լծողեց մի կոչ, որով հրաւիրում էր ագարակատէրերին միանալ: Կոչի մէջ առւած էր, «Իրլանդիայի հողը իրլանդացի ժողովրդին է պատկանում: Հողն ստեղծւած է նրա համար՝ որ մարդիկ կարողանան նրանից ապրուստի միջոցներ հալթալթել: Նորա, սկզբը մշակում են հողը, աւելի իրաւունքներ ունեն այդ հողի վրայ, քան թէ նրանք, ովքեր որ նրանից միմիայն շահ են ստանում: Ամբողջ հողը հարկաւոր է հաւասար կերպով բաժանել իրլանդացի ժողովրդի միջև: Պէտք է հողը կալածատէրերի ձեռքից առնել և յանձնել աշխատաւորներին»:

«Հողային Լիգան» իր կազմակերպութիւնները տարածեց ամբողջ Իրլանդիայում: Նա կոււում էր կալածատիրական բռնութիւնների դէմ, կարողացաւ վարձու տրւած հողերի վրէժը ցածրացնել, պաշտպանում էր ագարակատէրերին, որոնք պարտքեր չհատուցանելու և կամ բարձրացւած հողավարձը չտալու պատճառով դուրս էին վաճառւում կալածատիրական հողերից:

«Հողային Լիգան» զիւղերում հարիւրաւոր միախնդներ էր սարքում, որտեղ ժողովրդին կուլի էին կոչում ճառախօսները: «Ժողովրդի իրաւունքն է օգտուել հողից ճիշտ այնպէս, ինչպէս որ օգտուում է նա օդից» ասում էին ճառախօսները: «Կալածատէրերը չեն կարող այժմ մեզ վերադարձնել այն, ինչ որ մեզանից զոգացան: Նրանք չեն կարող վերաշինել այն հազարաւոր խրճիթները, որ իրանց ձեռքերով են կործանել: Նոքա չեն կարող յարութիւն տալ այն երկու միլիոն ճահագած-

ներին, որոնց նոքա 40-ական թւականներին ողբման արին: մենք պէտք է ամբողջ հողը վերցնենք մեզ, իսկ կալածատէրերին երեքական արշին կախելու համար պարտն տանք»: Իրլանդական ագարակատէրերը հող և աղատութիւն ձեռք բերելու համար, վաճական կերպով սկսեցին Անգլիայի դէմ կռիւ մղել: Իսկայն ծայր տւին կալածատէրերի աւելցւածքների հրկիզումները, կառավարիչների ու ոստիկանների դէմ ուղղւած մահափորձերը ու անգլիական զինուորների հետ տեղի ունեցած բնդհարումները: Իրլանդիան պեկոծւեց: Անգլիական կառավարութիւնը վախենում էր, թէ չլինի որ յանկարծ Կանանչ կղզին իր իշխանութեան ձեռքից դուրս պրծնի: Անգլիայի կալածատէրերը տեսնելով որ ագարակատէրերի կուլը չի դադարում, որոշեցին չարքներէց փոքրագոյն ընդունել և հողից էժան դնով զրկել: Այդ միջոցներին հողերից ստացւած եկամուտներն զգալի կերպով նւազեցին, և կալածատէրերը հուսկացան, որ աւելի լու էր ծախել հողը և ստացւած գումարը առւտրական շրջանառութեան կամ արգիւնարկութեան մէջ դնել ու շահել, քան թէ նւազ եկամուտներով հող պահել: Իսկ անգլիական կառավարութիւնը նրն իր հողի նոր օրէնքով շտապեց հողատէրերին օգնութեան համար: Նա առաջարկեց ագարակատէրերին դնել այն հողերը, որոնք որ արդէն վարձով վերցւած են, դրա փոխարէն կալածատէրերին մեծ մեծ գումարներ աւեց փոխարինութայ: Այսպիսով, ուրեմն, այն հողը, որ կալածատէրերը մի ժամանակ բռնադատել էին իրլանդացի զիւղացիներից, այժմ նոյն այդ զիւղացիներին վաճառեցին և խոշոր գումարներ ստացան: Միջին հաշւով նոքա հողն երկու անգամ աւելի թանգ ծախեցին, քան թէ, իրօք արժէր շուկայում:

Այսպիսով, անգլիացիները ուրեմն երկու անգամ թալանեցին իրլանդացի ժողովրդին, սկզբում նոքա զիւղացիների ձեռքից բռնութեամբ հողը խլեցին, չեռով էլ նոյն թալանւած հողը իրլանդացի զիւղացիներին երկու անգամ աւելի թանգ դնով վաճառեցին:

Ո՞Վ Լ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԻՐԼԱՆԴԻԱՆ

Անգլիական երբ որ տիրացաւ Կանաչ կղզուն, իսկոյն և եթ աշխտեց ուղարկեց որպէս կառավարիչներ իր չինովնիկներին և գեներալներին: Նրկար դարերի ընթացքում իրլանդացիները ձգտում էին ինքնավարութեան: Նոքա ցանկանում էին որպէսզի իրանք էլ Անգլիայի պէս ունենային իրանց բնորական ժոյովը (պարլամենտը): Անգլիացիները մի քանի անգամ խոստացան իրլանդացիներին այդ տիպի վարչութիւն, բայց դեռ մինչև օրս էլ չկառարեցին իրանց այդ խոստումը: Նոքա իրանց խոստումներն ընդհանրապէս վատ են կատարում: Մինչև այժմ Իրլանդիան կառավարւում է անգլիական թագաւորի փոխանորդով, որին այդ դործում օգնութեան և հասնում բոլոր անգլիացի չինովնիկները: Դրանք օգտւելով այն հանգամանքից, որ Իրլանդիան աղքատ է և աղքատնակութիւնն էլ քիչ պահում են իրանց վերին աստիճանի անթաղատելի կղանակներով: Նոքա իրանց զօրքերն ու ոստիկանութիւնը տեղաւորել են Իրլանդական քաղաքներում և հիմնւելով զինւորական ուժի վրայ անցկացնել են տալիս իրանց բոլոր օրէնքները:

Անգլիացիների դործ դրած ենշումներն իրլանդացիների վրայ այս մեր օրերի մեծ պատերազմի ընթացքում աւելի ևս զգալի դարձան: Պատերազմի առաջին տարում անգլիացիները Իրլանդիայից 220 միլիոն բուրլի հարկ վերցրին, դա երկու անգամ աւելի շատ է քան թէ պատերազմից առաջ դրւած հարկերը: Հարկերի աճումն բնդհանուր անբաւականութիւն առաջացրեց: Դրա վրայ աւելացան նաև անգլիացիների կողմից հասցրւած ուրիշ տեսակի վիրաւորանքներ, ինչպէս օրինակ գիւղատնտեսական մթերքների գրաւումը, աշխատավարձի պակասացնելը, բնդհանուր զինւորական ծառայութեան մայնելու փորձերն և այլն:

Իրլանդացիները ոչ միայն չէին ուզում Անգլիայի համար

կաւել, այլև ուրախանում էին ամեն անգամ, երբ որ անգլիական զօրքերը պարտութիւն էին կրում: Նոքա այնպէս էին կարծում թէ Անգլիան այս պատերազմում կյաղթւի և անգլիացի կապիտալիստների պարտութիւնը իրլանդական դիւղացիներին ազատւելու հնարաւորութիւն կտայ:

Դէպի Անգլիան առանձնապէս վատ էին տրամադրւած իրլանդացի բանւորները, որոնք ամենից աւելի էին ճնշւում անգլիական բռնութիւններից:

1916 թւի գատկին իրլանդացի բանւորներն ու դիւղացիները զինւած կերպով ապստամբեցին Անգլիայի դէմ: Մի ամբողջ շաբաթ իրլանդացի ապստամբները կռիւ էին մղում անգլիացի ուժեղ զօրագնդերի դէմ: Անգլիական դէներալները թնդանօթի կրակով ամբողջապէս ոչնչացրին Դուրլինի կենտրոնական մասը, (Դուրլինը Իրլանդիայի զխաւոր քաղաքն է, որտեղ ապստամբութիւնն առանձնապէս ուժեղ էր) և միայն այդ աւերածութիւնից յետոյ անգլիացիներին յաջողեց յաղթել ապստամբներին:

Անգլիական կառավարութիւնը ապստամբ բանւորների և դիւղացիների նկատմամբ ձեռք առաւ ամենախիստ միջոցներ, նրանց ղեկավարներից 15 հոգի զնդակահարւեցին: Նրանցից մէկը, սոցիալիստ Կոննոլին, որ ապստամբութեան ժամանակ վիրաւորւած էր՝ սպանւեց պատգարակի վրայ պառկած ժամանակ: Մի քանի հոգի սպանւեցին անգլիացի օֆիցերների ձեռքով առանց որևիցէ դատի և քննութեան: Մի քանի հազար հոգի բանտերն են դրւած և աքսորւած Իրլանդիայից:

Բայց իրլանդացիների դէմ ձեռք առնւած այդ կորույժ միջոցները նպատակի չհասան: Յեղափոխական շարժումը առաջ է գնում. այժմս ամբողջ Իրլանդիան յեղափոխական կռւերներով ծածկւած է որոնք բոլոր աշխատաւորներին միացնում են միմիանց հետ: Իրլանդական բանւորներն ու դիւղացիները երկար ժամանակ անգլիացիների հետ կողք կողքի

ապրելուց չեաոյ՝ փորձով տեսան, որ անգլիացի կապիտալիստներն ու չինովներն աշխարհի ամենաարտադրելի հարստահարիչներն են: Ամեն մի իրանդացի ասում է անգլիական կառավարութիւնը և ընդունում է, որ ամեն մի միջոց որ ուղղւած է անգլիական կառավարութեան դէմ՝ դուրս է: Որպէսզի իրանդական ժողովուրդը հնազանդ մնայ՝ անգլիական կառավարութիւնն ստիպւած է «Կանաչ Կղզի» ուղարկել, զնոցերով զինւորներ և ոստիկանութիւն: Անգլիացիները միմիայն ուժի միջոցով են կարողանում գլուխ դալ անհնազանդ կղզու հետ:

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐԻՈՒՄ ՄԻԻՍ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

Երկրագնդի միւս մասերում էլ, որոնք գտնւում են անգլիացիների ձեռքում, կան շրջաններ, որտեղ գիւղացիները առաւապում են: Հարաւ—աֆրիկեան ազատ ռամկավարութիւնները (բոէրներ) նոյնպէս անգլացիները բռնութեամբ իւլեցին և դա շատ հասկանալի էր, որովհետեւ անգլիացի վաճառական արդիւնաբերողները ցանկանում էին այնտեղ գտնւած ոսկուն և գոհարեղէններին տիրանալ: Անգլիացիներն երեք տարի շարունակ այդ երկիրն ավերածութեան ենթարկեցին, մինչև որ կարողացան նրանց իրանց իշխանութեանը ենթարկել: Վերջին տարիներում, հարաւային Աֆրիկայի տեղական բնակչութեան մէջ մի քանի անգամ առաջ եկան մեծ գործադուլներ և ժողովրդական շարժումներ. դժբա ուղղւած էին Անգլիայի և նրա հովանաւորութեան տակ գտնւող հարաւ-աֆրիկեան կառավարութեան դէմ: Այդ ռամկավարութիւններն այժմ հնդկաստանի և Իրանդիայի ուղիով են գնում՝ ձգտում են բաժանել Անգլիայից և կատարեալ անկախութիւն ձեռք բերել:

Կանադայի և Ավստրալիայի գիւղացիներն ու բանւորները նոյնպէս (դժբա Անգլիայի միւս երկու մեծ տիրապետութիւններն են) ձգտում են բաժանել Անգլիայից, կատարեալ

անկախութիւն ձեռք բերել և ոչ մի կախում չունենալ Անգլիայի կապիտալիստներից: Մենք ասնում ենք որ, ուրեմն, բոլոր երկրներում, ուր թագաւորում են անգլիական վաճառականները, արդիւնաբերողներն ու գէներալները, աշխատաւոր ժողովուրդը շատ վատ է ապրում և ձգտում է ազատագրւել անգլիական լծից: Բոլոր երկրները, որոնք գրավւած են անգլիացիների ձեռքերով, ունին իրանց մէջ չեղափոխական շարժում, որ ուղղւած է անգլիական կառավարութեան դէմ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ԻՆՉ Է ՍՊԱՍՈՒՄ

Այս բոլորն անգլիական զօրքերը միւս գաշակիցների հետ միասին ուղղւում են դէպի Ռուսաստան, որպէսզի բռնադրաւեն Երան և յանձնեն Անգլիային: Անգլիական լուծր ոռոս բանւորներին և գիւղացիներին նշնալիսի ծանր փորձութիւնների կենթարկի՝ ինչպէս որ ենթարկեցին Հինդկաստանի, Իրանդիայի և Եգիպտոսի գիւղացիները: Անգլիացիները Ռուսաստանի կալաժատէրերին ու հարուստներին են օգնելու, իսկ գիւղացիների ու բանւորների ուսերին դնելու են նոցա ուժից աւելի ծանր բեռ:

Անգլիացիները կաշխատեն, որպէս նոքա արեցին Հինդկաստանում, Ռուսաստանից արտահանել զանազան տեսակի մթերքներ և ապրանքներ: Նոքա գիւղացիների վրայ ծանր հարկեր կդնեն և նրանց ձեռքից կվերցնեն հունձքի մեծագոյն մասը: Նոքա մեր երկիրը կհասցնեն սովամահութեան սարսափներին, որպիսիները տեղի ունեցան հնդկաստանում: Նոքա ոռոս ժողովրդին կստրկացնեն և նրանց վրայ վարիչներ կընշանակեն իրանց չինովնիկներին, կալաժատէրերին և հին ցարական գէներալներին: Հէնց որ գաշակիցները երեւոյին Սրիսանգելսիում, Սիբիրում և Ուկրաինայում, իսկոյն բարեկամացան սպիտակ գլարդիականների հետ և ջանացին օգնել զանազան գէներիկներին, կոչակներին, կրասնովներին և սկաբապադսկիներին:

Մեր կարծիք բանակը կռիւ է մղում անդլիացիներէ դէպի Ռուսաստան մղած յարձակման դէմ: Նա Խորհրդային հանրապետութիւնը պաշտպանում է անդլիական կապիտալի ճնշումներից: Նա իրա յամառ կռուով արգելում է դաշնակիցներին տիրապետելու մեր ամենահարուստ շրջաններին, չլինէր կարմիր զօրքը՝ անդլիացիները կտիրանային մեր երկրին և հսկեէին տնօրինութիւններ անել ոչ վառ քան գերմանացի գեներալները:

Մենք անդլիացիներէ յարձակման դէմ մղած կռուում մենակ չենք Գալու: Մեզ կօգնեն ոչ միայն հնդկի, իրլանդացի և եգիպտացի զիւղացիները՝ ալ և այդ երկրների բանւորները. անգլիացի բանւորներն էլ են կռուում իրանց կառավարութեան և իրանց կապիտալիստների ու կալւածատէրների դէմ: Անգլիական բանւորներն արդէն հասկանում են, որ Խորհրդային Ռուսաստանն իրանց շահերն էլ է պաշտպանում: Նոքա կամաց կամաց հասկանում են որ անգլիական թաւանչի կապիտալը, որ պատրաստուում է ամբողջ աշխարհը կռւ տալ՝ վտանգաւոր է հէնց իրանց համար: Ռուս բանւորներն ու գիւղացիները կգտնեն Անգլիայում իրանց համար հաւատարիմ օգնականներ և բարեկեամբներ, որոնց օգնութեամբ Խորհրդային Ռուսաստանին կաջողուի ոչ միայն անգլիական յարձակմանը տալ հակահարւած՝ ալ և կործանել ամբողջ աշխարհի կապիտալիստների և կալւածատէրների թագաւորութիւնը:

Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐՆ ԱՆԴՐԿՈՎԱՍՈՒՄ

Վ Ե Ր Զ Ա Բ Ա Ն

ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐՆ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

I.

Անգլիական իմպերիալիստները ներս են խուժել Անգլիոփ-կաս շնորհիւ սոցիալ-դաւաճանների և Անգլիոփկասեան իմպերիալիստների աշակցութեան: Այդ կուսակցութիւնները ոչ միայն ցանկալի են համարել օտարերկրեայ աւաղակների ներմուտքը, այլեւ դորժաղրել են բոլոր ջանքերն իմպերիալիզմի դիրքը ամրացնելու համար:

Սոցիալիստ-լեղափոխականները, մենշիկիւներն և դաշնակցականները կազմել են Բազում հակալեղափոխական ընդհանուր մի միութիւն և տապալելով Խորհրդային իշխանութիւնը հրաւիրել են անգլիացիներին: Իսկ պրոլետարիատի կիսադիտակից տարրերը տանկական իմպերիալիստների արշաւանքի ազդեցութեան ներքոյ կուրորէն հետեւել են Բազւի հակալեղափոխականներին և կապել են իրենց բոլոր յոյսերն անգլիական իմպերիալիզմի հետ:

Այդպիսի պայմաններում անգլիացիների համար շատ հեշտ էր տիրել Անգլիոփկասին: Իրերի դուրսիւնը ստեղծել էր օտարերկրեայ «ազատարարների» համար ամենամուսուսուտը պայմաններ: Անգլիոփկասը կանգնած էր տանկական և բեզական բանդանների արշաւի հանդէպ: Եւ թիւրք-դերմանական աւաղակախմբերից սարսափած բնակչութեան խոշո-

րագոյն մասը պատրաստ էր ոչ միայն ողջունել անդլիացիներին, այլև բմենայն կերպ աջակցել «եւրոպական» իմպերիալիստներին:

Այդպէս էլ լինում է:

Անդլիական իմպերիալիստները դանում են ամենաօրինաւոր ընդունելութիւն Կովկասում:

Բազում, սոցիալ-դաւաճան կուսակցութիւնների ձեռներէջութեամբ Բաճուրական և Զինուորական Խորհրդի շէնքում կազմակերպւել էր մի շքեղ բանկէտ: Այդ բանկէտին մասնակցել են անդլիական ղինուորականներն և նոր, հակաշէնքախական կառավարութեան, այսպէս կոչւած Յանտրօկասպիի և ժամանակաւոր Դործադիր Կոմիտէի գիկտատուրան: Այդ բանկէտում անդլիական իմպերիալիստներն ողջունել են «նոր կարգերն» և շեշտել են, որ նրանք եկել են ոչ թէ դաւթելու Բազում, այլ պաշտպանելու և ազատագրելու: Այնտեղ նրանք երդւել և խոստացել են դադարել միմիայն քաղաքի պաշտպանութեան դործով:

Անդլիացիների խոստումներն և ճառերը շշմեցուցիչ տպաւորութիւն են թողել Բազւի սոցիալ-դաւաճանների վրայ ու դրանք շտապել են յայտնել իրենց շնորհակալութիւնն և երախտադիտական ղդաղմունքները: «Զգացւած» ձայնով ներքաղական ճառեր են արտասանել էսէրների կողմից՝ Վէլունցը, մենշէիկների կողմից՝ Այօլլօն, իսկ դաշնակցականների կողմից՝ Մէլիք-Յօլլէանցը: Դրանք երեքն էլ խոստացել են օգնել ու օժանդակել «կուլտուրական» անդլիացիներին, երդւել են հաւատարիմ լինել և եղբայրաբար դաշնակցել նոր ազատաբարների հետ, կատարել անդլիական շտաբի բոլոր կարգադրութիւնները:

Այդ բոլորից լետոյ անդլիացիներին համար չափազանց հեշտ էր գրաւել քաղաքը: Յենւելով դաւաճան կուսակցութիւնների և քաղաքի «արսափահար բնակչութեան» վրայ նրանք աստիճանաբար իրենց ձեռքն են առել կառավարու-

թեան ամբողջ ղեկը: Անդլիացիները դառել են Բազւի ամենագոր տիրակալները: Եւ նրանց որոշմամբ յետագայում ամենաստոր և դաւաճան կերպով, Տուրիեստանի աւագոտ անապաններում ղնդակահարւել են Բազւի 26 կոմիտարները, Կովկասեան պրոյեկտաբիտի լաւագոյն ներկայացուցիչները:

Սակայն անդլիացիներին ևս չի յաջողւել պաշտպանել քաղաքը: Տաճկական ղորաղնդերը մտել են քաղաք, իսկ անդլիացիները փախել են սկզբում Պետրոլսկ և Կրասնովոդսկ, իսկ յետագայում Պարսկաստան: Փախչելով նրանք ղլացել են նոյնիսկ նախաղգուշացնել այն խաղաղ բնակիչներին, որոնք հաւատալով անդլիացիներին և ապաւինելով նրանց մնացել են Բազւում: Եւ այդ պատճառով կոտորածի է մատնւել 20000-ի չափ խաղաղ աղգաբնակչութիւնը: Քաղաքի հայկական մասն ամբողջովին աւերւել և հիմնադատակ է արւել:

Տաճկական ղորամասերն իրենց ամբողջ անբաւականութիւնն և կատաղութիւնը թափել են Բազւի բնակչութեան վրայ: Բազւում հաստատւել է ամենամոլեգին և ցինիկ նացիօնալիստական-կալաթատիրական կառավարութիւն, մի կառավարութիւն՝ որ պետական պաշտօնները յանձնել է գողերին և աւաղակներին, իսկ սպեկուլեանտներին աւել է ամենամեծ լիազօրութիւն տնտեսական ասպարիզում:

Զնայած դրան այդ արիւնաբերու և յանցապարս կառավարութիւնը յետագայում ստացել է անդլիացիների կողմից ամենամեծ հովանաւորութիւն:

Երբ Տաճկաստանը տապալւել է Բազւ և մտել նորից արտաքսւած անդլիացիները:

Այդ հանգամանքը ողևոշել է յուսախաբւած սոցիալ-դաւաճաններին և մեր նացիօնալիստներին:

Հայ նացիօնալիստներին թւում էր, թէ անդլիացիները կվարձատրեն հայերի անդլիասիրութիւնը և պատժելով մասաֆաթականներին կտեղծեն ամենալաւ և բարեկարգ կացութիւն հայերի համար: Իսկ էսէրներն և մենշէիկները

սպասել են անդլիացիներին «դեմոկրատական կարգերի» վերահաստատումը:

Սակայն կատարւել է հակառակը:

Անդլիացիները հաշտւել են տանկական իմպերիալիստների հետ: Ու մտնելով Բազու նրանք աշխատել են ամենից առաջ օգտւել ազգային տարրեր հատաձայների տարաձայնութիւններին:

Նրանք ոչ միայն չեն պատժել յանցաւոր և արիւնարբու մուսաֆաթական կառավարութեան ներկայացուցիչներին, այլև բարեկամական ամենասերտ դաշինք են հաստատել Ադրբէյջանի կառավարութեան հետ: Միաժամանակ դրա հետ անդլիական իմպերիալիստները հովանաւորել են յիշեալ կառավարութեան բոլոր բանակայական քայլերը:

Բազուում վերանորոգւել են ցարական կարգերը: Սկսւել է ամենախիստ հալածանք բանւորական շարժման առաջաւոր ներկայացուցիչներին՝ չեղափոխականների դէմ:

Ադրալին տարաձայնութիւններն ոչ միայն չեն դադարել, այլ ընդունել են աւելի ևս սուր բնւորութիւն:

Քրէական յանցանքները քաղաքում և ամրոց Ադրբէյջանի անբրիտորիայի վրայ բազմացել են:

Բազուում անդլիացիները բռնի միջոցներով արտաքսել են աղքատ բնականներն իրենց կացարաններից և բնակեցրել են անդլիական զինւորներով:

Բազուի ծայրամասում՝ բանւորական կվարտալում Ադրբէյջանի կառավարութիւնը «քաղաքակիրթ» անդլիացիների հովանաւորութեամբ նորից բաց է արել այն պոռնիկատները, որոնք փակւել էին Խորհրդային կառավարութեան կարգադրութեամբ: Եւ նոր պանդոկատների ու պոռնիկատների համար յարմարութիւններ ստեղծելու նպատակով արտաքսւել են իրենց բնակարաններից բոլոր չքաւորները, բանւորներն և նրանց բնականները:

Այդ բոլորը կրել է թշնամի զգուշ ընտանիքները, որ

ահադին անբաւականութիւն է ստեղծել քաղաքի նոյնիսկ չափաւոր շրջաններում: Բազուի հակայեղափոխական Դուժան իր պարտքն է համարել բողոքել Ադրբէյջանի կառավարութեան լիտի կարգադրութիւնների դէմ: Սակայն այդ կառավարութիւնն ունեցել է հոգրաւոր և ուժեղ հովանաւորներ:

Անդլիական իմպերիալիստներն ամենայն կերպ օգնել և օժանդակել են կալւածատէր-աղքատիկանների կառավարութեանը, որովհետեւ այդ կառավարութիւնը համարել են իմպերիալիզմի միակ չենարանը: Եւ վարելով այդպիսի քաղաքականութիւն նրանք անհրաժեշտ են համարել յանուն միջադրային իմպերիալիզմի ամրացնել բոլոր հին միապետական և բուրժուա-կալւածատիրական հիմնարկութիւնները:

II.

Միւսնոյն քաղաքականութիւնն են վարել նրանք նաեւ Անդրկովկասի Ֆնացեալ վայրերում:

Ադրբէյջանի հարեանները՝ Վրաստանը և Հայաստանը նոյնպէս կաղմաժ են եղել հակայեղափոխական տարրերից:

Վրաստանի կառավարութեան մէջ իշխել են մենշևիկները, իսկ Հայաստանում դաշնակցականները: Այդ երկու հոսանքները պաշտպանել են կապիտալիստական հասարակարգի հիմքերը և բուրժուա-նացիօնալիստական տարրերի շահերը: Եւ լինելով այդպէս դրանք երկուսն էլ ընդհարւել են միմիանց. հետ տարրեր քաղաքական-տերրիտորիական խնդիրների շուրջը:

Հայաստանի և Վրաստանի ռահմանադէի մօտ դտնւել է Ալլաւէրդի պղնձահանքը, որը իրաւամբ համարւել է Անդրկովկասի հարուստ վայրերից մէկը:

Այդ պղնձահանքերը դրաւել են միաժամանակ և՛ հայ և՛ վրացի նացիօնալիստների ուշադրութիւնը: Եւ ահա սկսւել է ամենասուր մի պայքար երկու հարեանների մէջ:

Ամենից առաջ երկու կողմերը մէջտեղ են հանել բարոյական արդումէնտները:

Վրաց նացիօնալիստներն աշխատել են համոզել, որ Վրաստանն արդ պատմական իրաւունքներ ունի, որ Լոռւայ աշխարհում բնակւել և բնակւում են վրացիներ: Նրանք աշխատել են շահագործել փաստերը և թւերը, ճշման են վրացական դարձնել Սանահինը, Հաղարատը, Ուղուկարը և բոլոր Ֆնացեալ շրջանները:

Իսկ հայ նացիօնալիստներն աշխատել են արւեստական միջոցներով հալացնել ա'յն դիւղացիներին, որոնք ապրելով իրենց հարեան վրացիների հետ անհրաժեշտաբար ենթարկւել են վրացական կուլտուրայի ազդեցութեանը և կորցրել են իրենց «հայկական» դէմքը:

Վրացական նացիօնալիստները կամեցել են դաւթել հայկական դիւղերը, իսկ հայ նացիօնալիստները ցանկացել են խլել վրացական դիւղերի հետ ամենասերտ կերպով կապւած վրացախօս դիւղերը:

Երկու կողմերն էլ բերել են մի շարք պատմական արդումէնտներ:

Վրացական նացիօնալիստներն ասել են, որ Լոռին հին, աւատական Վրաստանի վաստալուծական իշխանութիւններից մէկն է եղել: Իսկ հայ նացիօնալիստները շեշտել են, որ Լոռին աւելի ես հին, աւատական հայաստանի մեծահարուստ շրջանը լինելով յայտնի է եղել, որպէս Գուղարաց աշխարհ...

Անդրիացիների ներմուտքը ողևորել է հայ նացիօնալիստներին: Իրանք ցանկացել են օգտուել հանդամանքներից: Եւ հաւատացած լինելով, որ իրենց վաղեմի բարեկամները՝ բրիտանական իմպերիալիստները կօգնեն հայերին—դաշնակցականները սկսել են ավանտիւրիստական մի պատերազմ Վրաստանի հետ:

Անդրիացիները տեսնելով իրենց փոքրիկ լուկէների անդուստ տենչերն կարևոր և անհրաժեշտ են համարել միջա-

մտել: Ծնորհիւ դրան դադարեցւել է հայ-վրացական պատերազմը:

Միենթ թաղաքականութեան են հետեւել անդրիացիները նաեւ բոլոր ա'յն պարագաներում, երբ ընդհարւել են Անդրկովկասի ֆնացեալ հանրապետութիւնները: Ամենուրէք նրանք միջամտել են, որպէս երրորդ կողմ և «խաղաղացնելով» կուռդներին ամրացրել են իրենց թաղաքական դիրքը:

Իսկ եղել է այնքան բնորոշ և ցայտուն մի թաղաքականութիւն, որ զրաւել է նոյնիսկ Կովկասի միամիտ և զոհերիկ նացիօնալիստների ուշադրութիւնը:

Կարճ ժամանակաւ ընթացքում գոյացել են Անդրկովկասում մի քանի «հանրապետութիւններ»:

Ադրբէյջանին կից գործել է Ղարաբաղի և Լեռնցիների հանրապետութիւնը: Ղարաբաղի հանրապետութիւնը կենտրոնացել է Շուշայ շրջանում, իսկ Լեռնցիների հանրապետութիւնը Դաղստանում: Այդ երկու «հանրապետութիւնները» ջլատել և թուլացրել են Ադրբէյջանի ոյժը:

Միենթ դերն են կատարել Վրաստանի նկատմամբ Ախալցխայի և Աջարիայի «հանրապետութիւնները»:

Իսկ հայաստանի կառավարութիւնը ընդհարւել է «Աբաքսի» բեզական խանական «հանրապետութեան» հետ: Այդ «հանրապետութիւններից» բացի ստեղծւել են նաեւ Եւրիշ մանր «իշխանութիւններ» և «պետութիւններ»:

Ծնորհիւ այդ բոլոր տարաձայնութիւնների և երկպառակութիւնների անդլիական իմպերիալիստների դիրքն աստիճանաբար ամրացել է Անդրկովկասի բոլոր վայրերում:

Հովանաւորելով բեզերին, պաշտպանելով կապիտալիստներին և «խաղաղացնելով» կուռդներին անդլիացիները հեազեաէ երկիր են մտցրել իրենց զօրամասներն ու ուժգնորէն ամրացել Անդրկովկասում:

Իսկ երբ այդ կատարւել է, երբ նրանք վերջնականապէս

ամբացել են երկրում՝ սկսել է իմպերիալիզմին յատուկ ցի-
նիկ բռնակալական քաղաքականութիւնը:

Անդրկովկասի բոլոր վայրերում լեռ են խլել ժողո-
վրդից բոլոր քաղաքական ազատութիւնները: Բանւորի և
գիւղացիների համար ամենուրեք ստեղծել է ամենածանր
կացութիւն: Ստեղծել է բուրժուազիայի և կալաժատիրու-
թեան ամենազոր տիրակալութիւն: Քաղաքներում, գործա-
րաններում հին վաշխառուները, հին շահագործող-բուրժուա-
ները դուրս են եկել իրենց նկուղներից և նետել են նորից
բանւորների, աշխատաւորների վրայ:

Գաւառում, գիւղերում հողատէր-բէգերը նորից ձախ են
ստացել և նետել են գիւղացիների վրայ: Գիւղացիներից
լեռ է խլել հողը: Աւելի ևս ծանրացել և վատթարացել է
գիւղացիութեան կացութիւնը բոլոր այն վայրերում, որոնք
դեռ պատերազմի ընթացքում սնանկացել և քայքայւել են...

Եւ այդ բոլոր տղրուկներին, այդ կալաժատէրերին և
բուրժուաներին ամենամեծ հողանաւորոջն եղել է անդլիա-
կան իմպերիալիզմը:

Այդ գիտակցել են բոլոր տեղական մանր տիրակալներն
և բռնակալները, թիւրք կալաժատէրերն և հայ-վրացական
բուրժուաները:

Այդ նկատել են նաև Անդրկովկասի աշխատաւորական
տարրերը, բոլոր բանւոր-գիւղացիական խմբերը:

III.

Անդրկովկասի «ազգային» հանրապետութիւնների աի-
րակալներն օգտւելով անգլիացիների օժանդակութիւնից
գործադրել են բոլոր ճիգերն իրենց քաղաքական—տնտեսա-
կան գիրքն ամբաստելու համար: Սակայն այդ նրանցից ոչ
մէկին չի յաջողւել, որովհետեւ ազգային պետութիւնների
գործելակերպը անհրաժեշտօրէն ընդհարւել է տնտեսական
երականութեան հետ:

Ազգային պետութիւնները բաժանել են նախկին միաց-
եալ Անդրկովկասը մի քանի մասերի և առանձին սահմաններ
են գծել ընդհանուր և միանման վայրերի միջև: Ադրբեյջանը
ղեկավարւելով նացիոնալիզմի պրոգրամով առանձնացել է
Կովկասի մնացեալ վայրերից, իսկ հայաստանն և Վրաստանը
ստեղծել են նոյնպէս մեկուսացած ազգայնական պետութիւններ:
Շնորհիւ հէնց այդ դրութեան Անդրկովկասի համար ստեղծ-
ւել է ամենավատթար և ծանր մի կացութիւն: Մի երկիր,
որ երկար ժամանակ, տասնեակ տարիների ընթացքում վա-
րել է ընդհանուր տնտեսական մի կեանք, մի երկիր՝ որի
տարրեր վայրերը շնորհիւ կապիտալիզմի զարգացման կապւած
են եղել ամենասերտ կերպով միմիանց հետ, այժմ կտրատւել
և անդամահատւել է: Եւ դա եղել է այնքան արտասովոր և
արւեստական մի բան, որ շատ շուտ մերկացրել է ազգային-
կապիտալիստական պետութիւնների սնանկութիւնն, ու ստի-
պել է դրանց մտածել ընդհանուր տնտեսական միութեան
մասին: Կովկասի լրագրներում մի շարք հրապարակախօսներ
անհրաժեշտ են համարել քննել Կովկասեան պետութիւննե-
րին միացնող տնտեսական պրօբլէմները: Իրանցից մի քանիսը,
մասնաւորապէս հայկտկան և վրացական նացիոնալիզմի ներ-
կայացուցիչներն առաջարկել են հիմնել ընդհանուր տնտեսա-
կան մի կազմակերպութիւն: Այդ տնտեսական կազմակերպու-
թեան նպատակը պիտի լինէր՝ գիւրացիւկ ապրանքների փո-
խանակութիւնն Անդրկովկասի հանրապետութիւնների միջև,
ստեղծել միանման պայմաններ ամբողջ Անդրկովկասի տնտե-
սական վերածնութեան համար: Հայաստանի և Վրաստանի
ներկայացուցիչներն այդ տնտեսական միութեան ջերմ պաշա-
պանների զերն են սառնաձնել այն պատճառով, որ այդ
պետութիւնները շնորհիւ Ադրբեյջանի հանրապետութեան
ազդէսսիւ տնտեսական քաղաքականութեան դրւել են ամե-
նաժանր պայմանների մէջ:

Ադրբեյջանի կառավարութիւնն ոչ միայն խոշոր մաք-

սային տուրքերով ծանրաբեռնել է իր երկրի պրօպուկաները, այլ և աշխատել է արևեստական մաքսային քաղաքականութեամբ շահագործել իր հարևաններին: Այդպէս է վարւել նա, որովհետեւ իր ձեռքումն ունեցել է ամենահարուստ մի շրջան՝ Սփշերոնեան այն թերակղզին, ուր գտնւում են աշխարհի ամենահարուստ նաւթային աղբիւրները: Աղբրէջանը հաւատացած է եղել, որ իր հարևանները չեն կարող գոյութիւն ունենալ առանց նաւթի ու ստիպւած պիտի լինեն վճարել բոլոր նոր մաքսային տուրքերը: Սակայն այդ քաղաքականութիւնը չէր կարող դուրեկան լինել Վրաստանի և հայաստանի համար:

Նոյնքան հետաքրքրական է մեզ համար նաև այն վիճարանութիւնն, որը բացւել է թուրք-վրացական մամուլի էջերում Անդրկովկասի դրամային սիստէմի մասին:

Անդրկովկասն ունի այժմ ևս իր սեփական դրամանշանները. այդ նշանները ապագրւում են Տփլիսում—Վրաստանի մայրաքաղաքում: Առանձին պայմանների համաձայն հայաստանի կառավարութիւնն ևս օգտւել է այդ նշաններից: Այլ է եղել Աղբրէջանի գործելակերպը:

Աղբրէջանը ունեցել է իր առանձին, սեփական դրամանշանները և կտրականապէս հրաժարւել է ընդունել ընդհանուր, համակովկասեան դրամանշանների անհրաժեշտութիւնը: Վարւելով այդպէս նա անշուշտ, նկատի է ունեցել այն, որ Կովկասում Աղբրէջանի անտեսական կացութիւնն աւելի կայուն է և ուժեղ: Շնորհիւ Սփշերոնեան նաւթի Աղբրէջանի դրամանշանների արժէքն եղել է համեմատաբար բարձր: Թուրքեստանում և մանաւանդ Պարսկաստանում, Վրաստանի դրամանշանները չափազանց չնչին արժէք են ունեցել. այնինչ Աղբրէջանի նշանները գնահատւել են բաւականաչափ բարձր: Այդ հաղամանքը նկատել են Աղբրէջանի հաքեան պետութիւնները: Եւ նրանք առաջարկել են իր ժամանակ ընդունել համայն Անդրկովկասի համար ընդ-

հանուր և միանման դրամական սիստէմ: Սակայն դրա հետ, ինչպէս երևում է, չեն համաձայնւել Աղբրէջանի կառավարիչները: Նրանք գտել են, որ Աղբրէջանը պէտք է ունենայ իր սեփական դրամանշանները:

Շատ բնորոշ է տ'յն, որ մենշեիկները խարաղանել են ամենախիստ կերպով թիւրք նացիոնալիստների քաղաքականութիւնը: Մենշեիկները նոյնիսկ անհրաժեշտ են համարել նկատել, որ Անդրկովկասը իր տնտեսական ընդհանուր և միանման պայմանների շնորհիւ ստիպւած պիտի լինի պարտադիր գարձնել Կովկասի բոլոր հանրապետութիւնների համար ընդհանուր դրամային սիստէմը: Այդ խնդրի մասին կովկասեան պարբերական գրականութեան մէջ ստեղծւել է բաւականաչափ հետաքրքրական մի բանակալիւ, որից շատ որոշ երևում է, որ Կովկասը շնորհիւ Ֆինանսական սեպարատ բաղաքականութեան, չիրաւի, դրւել է ամենաժանր կացութեան մէջ:

Աւելի ևս բարդ փոխարարութիւններ են ստեղծւել Անդրկովկասի կառավարութիւնների միջև շնորհիւ հողային խնդրի:

Հողային խնդիրը Կովկասում ունի, որպէս յայտնի է իր առանձնայատուկ կողմերը:

Այդ կողմերից երկուսի վրայ՝ այսպէս կոչւած քոչի և ջրաբաշխութեան վրայ մենք գէթ թուուցիկ կերպով պարտաւոր ենք կանգնել:

Քոչի խնդիրը բարդ է Կովկասում շնորհիւ այն հանգամանքի, որ քոչւորների մեծամասնութիւնը բաղկացած է թիւրք տարրից: Եւ այդ տարրը շատ յաճախ անցնում է այն գիւղերի միջով և գէպի աչն վայրերը, ուր բնակւում են հայերը: Քոչւորները սովորաբար աւերում են այն բոլորը, ինչ որ պատահում է հանապարհին: Այդ պատճառով քոչի ժամանակ քոչւորների և նստակեաց կեանք վարող գիւղացիների միջև միշտ ծագում էին ոչ միայն հասարակ բաղխումքներ,

այլև ամենասուր ընդհարումներ: Այդ բոլորի առաջն առնելու համար նոյնիսկ միապետական կառավարութիւնը ստիպւած էր պահել իր առանձին ոստիկանութիւնը և մշակել որոշ պարտադիր կանոններ և պայմաններ:

Մեզ համար անհերքելի է այն, որ ոչ մէկը ժամանակակից կովկասեան հանրապետութիւններից չէ կարող լուծել «ազգային հանրապետութեան» շրջանակներում քոչի խնդիրը: Ակներե է ա՛յն, որ հայաստանի կառավարութիւնը միշտ պիտի պաշտպանէ հայերի շահերը, իսկ Սիւրբէյլանի հանրապետութիւնը քոչւորների պահանջները: Եւ երբ նկատի առնելի ա՛յն որ այդ երկու հանրապետութիւններն էլ «ազգային պետութիւններ» են, որ և՛ Սիւրբէյլանում և՛ Վրաստանում իշխում են բացառապէս նացիօնալիստական տարրերը մեզ համար պարզ պիտի լինի, որ ոչ մէկը այդ պետութիւններից չի կարող լուծել այնքան հրատապ և սուր պրոբլէմը: Դա վեր է Կովկասեան ժամանակակից կառավարութիւնների ուժերից:

Աւելի ևս բարդ են այն փոխարարերութիւններն, որոնք ստեղծել և ստեղծւում են այսպէս կոչւած «ջրաբաշխութեան» շուրջը:

Յայտնի է, որ Անդրկովկասում հողագործութեան և մանաւանդ բամբակագործութեան վիճակը կախած է նրանից, թէ որչափով է ոռոգւում այս կամ այն դաշտավայրը: Այն հողերը, որոնք աւելի շատ և աւելի կանոնաւոր կերպով են ոռոգւում—անշուշտ,—կարող են աւելի արդիւնք տալ, քան աւելի աղքատ հողերը: Ջրի խնդիրը միշտ եղել է ամենասուր խնդիրներից մէկը կովկասեան գիւղացիութեան համար: Եւ վերջինը յանախ իր սեփական ուժերով կազմակերպել է որոշ միջոցներ, արհեստական որոշ ծրագրներ ջրերի ոռոգման համար: Նա շահագործել է բնական ուժերը: Այդ շահագործման պրոցէսում նա յանախ ընդհարումներ է ունեցել իր հարեանների հետ, որովհետեւ յանախ մի որեւէ գիւղ օգտագործելու

գիւղի մօտ վաղող գետի ջուրն անհրաժեշտաբար վնասել է հակառակ գիւղի շահերին: Եւ այդ հանգամանքը ստիպել է գիւղացիներին որոշ համաձայնութեան դալ հարեանների հետ, որոշ պարտաւիր կանոններ սահմանել:

Ջրի խնդիրը շատ անգամ շօշափել է նոյնիսկ որոշ գաւառի և նահանգի համայն բնակչութեան շահերը: Դա եղել է համակովկասեան և համապետական մի խնդիր: Եւ հէնց այդ պատճառով ոռոտական արսօլիւտիզմը լենւելով աեղական որոշ կաղմակերպութիւնների վրայ ստեղծել է Անդրկովկասում կենտրոնացած ջրաբաշխական մի կաղմակերպութիւն, որին յանձնարարել է ջրաբաշխութեան կանոնաւորումը: Լաւ թէ վատ միապետութիւնը մօտակաջ անցեալում իր կաղմակերպութիւնների օգնութեամբ լուծել է երկրի բնակչութեան համար այնքան սուր և բարդ խնդիրը: Միապետութիւնը, որպէս երրորդ և «նէշտրալ» մի ոչ թէ կարողացել է կարել աեղային շահերից և ստեղծել ընդհանուր, համակովկասեան մի կաղմակերպութիւն:

Անգլիացիների ներմուտքից յետոյ այդ համակովկասեան կաղմակերպութիւնը ոչ թէ կանտրեկադործւել, այլ վերջնականապէս քայքայւել է: Անգլիացիները, ինչպէս մենք շեշտեցինք վերը, աշխատել են ամեն կերպ բազմացնել կովկասեան հանրապետութիւնների թիւը և ուժեղացնել աղգային տարբեր հատւածների անտառօնիզմը: Իսկ այդ հանգամանքը անհրաժեշտաբար քանդել է այն կապը, որը վատ թէ լաւ դուրսութիւն ունէր անցեալում ջրաբաշխական պետական կաղմակերպութիւնների միջև: Մետրօիւ ազգային հանրապետութիւնների Կովկասի համայն գիւղացիութեան համար այնքան անհրաժեշտ համապետական մեքենան քայքայւել է... Ոչ մէկը կովկասեան ժամանակակից պետութիւններից ընդունակ չէ ստեղծել ընդհանուր տնտեսական այն միութիւնը, որ կարող է հողալ և մտածել թէ՛ ջրաբաշխութեան կաղմակերպ-

ման և թէ՛ բնդհանրապէս տնտեսական համակովկասեան քաղաքականութեան մասին:

Այդ բոլոր կարող է անել միմիայն համակովկասեան աշխարհի մի պետութիւն, որը կ'ենէն ոչ թէ կենտրոնախօս ազգայնական—բուրժուական տարրերի, այլ բացառապէս բան-ւորա—գիւղացիական խաւերի վրայ:

Ընդհանուր տնտեսական քաղաքականութեան մասին կարող է հոգալ միմիայն աշխարհի մի պետութիւն, որը կ'ա-րողանայ կապել ամենասերտ կերպով Խորհրդային Ռուսիայի հետ—այն Ռուսաստանի հետ, որը երկար տարիների բնթաց-քում տնտեսական ամուր թելերով կապած է եղել Կովկասի հետ: Առանց Ռուսաստանի Կովկասը չի կարող բաքդաւաճել: Առանց Խորհրդային Ռուսաստանի Կովկասը պիտի դառնայ ազգային տարբեր հատւածների մշտական բնդհարումների տենդոտ մի կենդրոնավայր...

Ահա ինչու կարելի է վստահաբար ասել, որ «Կօալիցիօն ժամանակաւոր կառավարութեան» հետեւողների, սէյմի նա-ցիօնալիստական գործիչների, ազգայնական հանրապետութիւն-ների և անգլիական իմպերիալիստների կարծառն գործու-նէութիւնը ոչ թէ ապացուցել է իմպերիալիզմի և կապիտա-լիզմի գոյութեան իրաւունքը, այլ ցուցադրել է հակառակը: Այժմ աւելի քան երբէք պարզւել է Անդրկովկասի բանւորա—գիւղացիական տարրերի համար, որ միմիայն կոմունիստա-կան Ռուսիայի հետ կապած Խորհրդային Կովկասը կարող է բարեկազմ պայմաններ ստեղծել թէ՛ երկրի տնտե-սական բարգաւաճման և թէ՛ կովկասեան ժողովուրդների համերաշխ համաշխարհայնացութեան և բնդհանուր բարօրու-թեան համար:

IV.

Այդ բոլոր պայմանները բնաանհրաժեշտաբար պարարտ հող են պատրաստել լեղափոխական շարժման համար: Անդր-կովկասի համայն աշխատաւորութիւնը օտարերկրեայ իմպե-

րիալիստների իւրօրինակ գործունէութիւնը տեսնելով եկել է ներկայումս այն համոզման, որ միմիայն Խորհրդային Իշ-խանութիւնն է կարող վերջ տալ Կովկասում տիրող անիշ-խանութեան... Այդ համոզումը ուժեղ է գիւղացիական բոլոր շրջաններում—ուր անդլիացիների հովանաւորութեամբ ստեղ-ծւել է նորից պօմեշչիկ-կալաժատէրերի ամենաբիրտ բռնա-կալութիւն: Ե՛ւ Ադրբէյջանում և՛ Վրաստանում ու Հայաս-տանում—ուր իշխում են կապիտալիստներն և պօմեշչիկները տիրում է ներկայումս լեղափոխական ամենաբարձր արամա-դրութիւն:

Անդրկովկասի նացիօնալիստական տարրերի պաշտօնա-կան օրդաններից մէկը հետեւեալ բնորոշ դիտողութիւններն է անում երկրի գրութեան մասին՝ «բաւական ժամանակ է ան-ցել այն օրից, երբ տեղի ունեցաւ Ռուսաստանի մեծ լեղա-փոխութիւնը, խորտակեցին հին կարգերը, սակայն մինչև օրս էլ գոյութիւն ունի մի ամբողջ աշխարհ՝ որին խորթ է լեղափոխութեան արդասիքները. այդ աշխարհը Անդրկովկա-սեան գիւղացիական աշխարհն է:

Գիւղերում մինչև օրս էլ թագաւորում է հին ստրկու-թիւնը: Հին չինովնիկները դեռ ևս իրենց պաշտօնին են—դաւառապետը, պրիստաւը, ստարշինան, բէգերն ու աղաները մինչև օրս էլ շարունակում են իրենց խաղը խեղճ ու ան-ճար գիւղացիութեան դիւին: Այնտեղ մինչև օրս էլ շարու-նակում է կալաժատէրերի թագաւորութիւնը, որոնք գիւ-ղացիութեան հողին խեղդեցին, զրկեցին նրան մարդկութեան պատկերից»:

Այդ տողերը բերելուց յետոյ «Կարմիր Բանւոր»-ը, Ա-տրախանի մեծամասնականների օրդանը հետեւեալ ճիշտ նկա-տողութիւնն է անում՝ «Հայ աղաների թերթը այնպէս է ձեացնում իրր թէ Հայաստանի գիւղերում այլ կերպ է այժմ յարաբերութիւնները: Ի՞նչ անել, երբ հակալեղափոխական-ները միշտ և միշտ կարճամիտ են: Ու դուրս է գալիս, որ

հայ կալւածատէրերը, հայ բուրժուաները հրեշտակներ են, սրբեր—վառերը լոկ Ադրբէյջանի իշխաններն են: Բայց ի՞նչու է մոռանում «Արևի»-ը, որ Ադրբէյջանի խօզէինները միևնոյն դաշնակցականներն են միայն այլադաւան...:

Հայաստանում, ուր թագաւորում են նրանք աւելի լաւ դրութեան մէջ չեն աշխատաւոր դիւղացիութիւնը ու բանւորները»*)

Այն, որ Հայաստանում ևս քաղաքական դրութիւնը անկայուն է, երևում է հէնց նրանից, որ այնտեղ տեղի են ունենում ամենատուր ժողովրդական բռնկումներ, որոնց առաջն առնելու համար Հայաստանում դաշնակցականների ձեռներէցութեամբ ստեղծւել է մառդէրի դիկտատուրա:

Անդրկովկասի պետութիւններից Ադրբէյջանը անշուշտ աւելի ուժեղ չափով է ենթարկւել բոլշևիկացիայի:

Այդ տեղի է ունեցել և տեղի ունի շնորհիւ այն հանդաժանքի, որ Ադրբէյջանում է գտնւում ամբողջ Կովկասի կապիտալիստական եռուն կենտրոնը—պրոլետարական Բաղդուն...

Եւ հէնց այդտեղ էլ, Բաղդուն սուր է պրոլետարիատի անբաւականութիւնը տիրող կարգերից:

Այժմ արդէն Բաղւի պրոլետարիատը անցեալի դառն փորձերից չետոյ միանգամայն հեռացել է սոցիալ-դաւաճան կուսակցութիւններից և միմիայն Խորհրդային Ռուսաստանից է սպասում ազատութիւն... Ոչ ոք, ոչ Ադրբէյջանի կառավարութիւնը և ոչ էլ նոյնիսկ անդլիացիները չեն կարողանում կուռել գործադուլային շարժման դէմ...

Ահա օրինակ ի՞նչ է դրում մուսաֆաթականների պաշտօնական օրգանը՝ «Ադրբէյջան» օրաթերթը Բաղւայ պրոլետարական շարժման մասին: Ճերկին գործադուլներ, կրկին բանւորական խռնակութիւններ:

Համարեայ թէ բոլոր գործարաններում բոլշևիկների

*) «Կարմիր Բանտը» № 13

ադէնտները տաքածում են իրենց յանցաւոր թռուցիկները, որոնց մէջ կոչ են անում իրենց ձեռքը վերցնել իշխանութեան զեկը...

Յուսկայարար մենք պէտք է խոստովանենք, որ բոլշևիկական ագիտացիան մեծ յաջողութիւն ունի գիւղերում և անապատներում:

Անհրաժեշտ է փրկել գոնէ գիւղացիութիւնը բոլշևիկների վտանգաւոր քարոզներից»...

Մենք չենք կանգնի այդ լրագրի միւս գիտողութիւնների վրայ:

Արդէն այդ մի քանի տողերն էլ բաւականաչափ որոշ են և ցայտուն: Իրենք հակաշեղափոխականները արձանագրում են աշխատաւորական Կովկասի չեղաշրջման փաստը...

Յեղափոխութեան այդ պրօցէսը չի կանգնի: Նա աւելի ևս կուժեղանայ, կխստանայ և կարագանայ:

Այսօր աւելի քան, երբեք անհերքելի է, որ Կովկասի ժողովրդական մասսաներն իրենք պիտի տապալեն մանր ագգային հանրապետութիւններն իրանց փլաթակների վրայ նոր, Բանւոր-Գիւղացիական Իշխանութիւն հասաւանդու համար:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0196200

Հայաստանի Կոմիունիստական Կուսակ հրատարակությունը լոյս են տեսել

- 1) Թուրքաստանի Վոմճուխտաական Վուսակցութեան (Բոլշակկների) ճբաղբը:
- 2) III Ինսերնացիոնալի Պլատփորման:
- 3) Ն. Լեւն'ս. «Թէղիսներ բուրժուական և պրոլետարական զեմոքրատալի ծառին»—գինը՝ 50 կոպ.
- 4) «Հայաստանի Վոմճուխտաական Վուսակցութեան ներկայացուցիչի զեկուցումը III կամճուխտաական Ինսերնացիոնալին»—գինը՝ 60 կոպ.
- 5) «Վոմճուխտաական Ինսերնացիոնալի Մանիֆեստը ամբողջ աշխարհի պրոլետարատալին»—գինը՝ 1 ռ.
- 6) Ն. Լեւն'ս. «Երբորդ Ինսերնացիոնալի սեղը պատմութեան մէջ»—գինը՝ 1 ռ.
- 7) Ն. Լեւն'ս. «Ի՞նչ պէտք է լինի մեր կուսակցութեան անունը»—գինը՝ 50 կ.
- 8) ՊԼենկովիկ, «Թայալանի Բաժանումը»—գինը՝ 1 ռ.
- 9) ՊԼԻՆՍԵԱՆ, «Իմպերիալիզմ և Եքմէնիսմ»—գինը՝ 3 ռ.
- 10) «Կարմիր Կառք»—գինը՝ 5 ռ.

Հայկական Գործերի Կոմիսարիատի հրատարակութեամբ լոյս են տեսել

- 1) Ռ. Սոց. Ֆոգ. Խորհուրդների Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը:
2) Ն. Լեւոն. Ն. Նամակ Լեւորկեան բան. օրերին»—գինը՝ 1 օւր.
3) Վ. Ֆրէշը: «Պոլեոտարական պոէզիան»—գինը՝ 2 օ.
4) ԶեմբիՆ. «Բրեստից յետոյ» (Ջեկուցում Խորհուրդների 5-րդ Համագումարին)—գինը՝ 1 օ.
5) Նեմշև. «Դեպքեր Բաղում, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և Բազմ. Խորհրդային Իշխանութիւնը»:
6) Ն. Լեւոն. «Վարդ Մարքոս» (Համառոտ կենսագրութիւնը և մարքոսի զփշարագրութիւնը)—գինը՝ 1 օ. 50 կ.
7) Նեմշև. «Ռուսական Յեղափոխութիւնը և պրոլետարիատի տակտիկան»—գինը՝ 1 օ.
8) Ն. ԲՈՒՆԻՆ. «Կոմմունիստների ծրագիրը»—գինը՝ 3 օ.
9) Մ. ՊԵՆՈՎԻՉ (Վեյման) «Նախ և իր դեքը համալսարանային պատեւագրի մէջ»—գինը՝ 3 օ.
10) ՍԷՐՈՒՆԻՆ. I «Կոմմունիստական Վաւազնութիւնը Գերմանիայում»
II. «Վարդ Լիբկեխտ» (Լիբկեխտի նկարագիր)—գինը՝ 1 օ.
11) «Խորհրդային Վաւազնութեան նստան վիշտին»—գինը՝ 75 կ.
12) «Միասնական աշխատանքային զարդի կանոնադրութիւնը»—գինը՝ 2 օ.
13) Հ. ՅՈՎՍԵՓԵԱՆ. «Դէպի բաղնիքական կուրս»
14) Գ. ԶեմբիՆ, Ի. ՎԵՄԵՆԵՆԻ և Լ. ՏՐՈՅԿԻՆ—«Ն. Լեւոն» (Վաւազնագիր Իշխանութիւնը)—գինը՝ 2 օ.
15) Վ. ՄԵՐԲՈՒՆ և Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ «Կոմմունիստական Մանիֆեստ»—Պլենարագիր, Կառուցութեան հեղինակների առաջարկներով—գինը՝ 3 օ.
16) Պ. ԼԵՐՆԵՐԴ «Տնտեսական Է. օրերին և Կոմմունիզմ»—գինը՝ 50 կ.
17) ԿԼԵՄԵՆԿԻՆ. «Ի՞նչ բան և Խորհրդային Իշխանութիւնը և ինչպէս է նա կարգուած»—գինը՝ 2 օ.
18) «Գաւառական ՄԼՏ Տեղափոխութիւնը»—գինը՝ 3 օ.
19) Վ. ԿԵՐՅԵՆՅԵՆ. «Ինչպէս վարել Ժողովը»—գինը՝ 2 օ. 50 կ.
20) Վ. ԷՐԵՄԵՆԻՆ. «Արբանյատեան Խորհրդ. Հանրապետութիւն»—գինը՝ 1 օ.
21) ԿԼԵՄԵՆԿԻՆ. «Ո՞րք հեռ Լը զուր. գիւղացիք»—գինը՝ 50 կ.